

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Conciliorvm Omnivm Generalivm Et Provincialivm Collectio Regia

Ab anno CCCXIV. ad annum CCCXLVI.

Parisiis, 1644

[Liber Primvs.]

urn:nbn:de:hbz:466:1-15072

nem vtilitatem, atque confirmationem eorum qui in hac scripta inciderint. Exordiemur deinceps sermonem nostrum (præeunte atque ducente nos Deo Verbo semper viuente) a temporibus regni religiosissimi & Christigeri regis Constantini, qui Synodum episcoporum in ciuitate Nicea congregari iussit. In alio commentario, si Deo placeat, natiuitatem ipsius Deo carissimi Constantini, ac statum temporum quibus pater eius regnauit, referam.

Ελίω πρὸς ὠφέλιαν κοινῶν, καὶ σήμε-
μα τὸ ἐν τῷ ἔργῳ τῶνδε τῶν γραμ-
ματι. ἀρξεται δὴ μοι λοιπὸν ὁ λόγος,
προοδὸν ποιῶντός μοι ἐπὶ πειρησῶτος
ἔσται ζῶντος θεοῦ λόγου, ὑπὸ τῷ χρο-
νῶν τῆς βασιλείας τῆς δισσεβασταίου καὶ
χριστοφύρου βασιλέως Κωνσταντίνου,
τῆ καὶ τῆ σωῶδον τῆς ἑπισηκόπων ἐπὶ τῆ
Νικαέων συναθροισθῆναι προστάξας-
τος πόλε. ἐν ἐστῶ γὰρ, εἰ τῶνδε φιλόν,
τὰ τῶν γένεσως αὐτῶ, καὶ τῶν χρόνων τῶν
πατρῶν αὐτῶ * Κωνσταντίνου ἔσοφίλε-
σταίου βασιλείας πῶν διαγωγῶν ἐν-
τάξω συγγραμματα.

CAPVT I.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄.

Euseb. lib. i. hist. cap. 26.

NON multo post tempore (vt inquit Eusebius) quam tyranni Diocletianus & Maximianus deposita regali purpura, priuatam vitam elegerunt, imperator Constantius [tota vita clementissimus] subiectis benevolentissimus, & erga diuinum Verbum amicissime affectus, cum germanum filium suum Constantinum imperatorem & Augustū pro se reliquisset, communi naturæ lege finem viuendi fecit. Post mortem dignus habitus omni honore qui imperatori debebatur, quippe vir & optimus & mansuetissimus fuit, quique solus inter imperatores nostræ memoriæ, totum regni sui tempus, vt imperii dignitas postulat, exegit: & cum in aliis omnibus humanissimum & beneficentissimum sese præberet, laudabilem admodum & beatum vitæ exitum consecutus est. Solus ex imperatoribus ob filium ingenuum, quem post se in imperio successorem reliquit, principem in omnibus modestissimum

ΜΕΤΑ πῶν χρόνων τῆ βασι-
κῆς ἀουργίδος τῆς πυραίνων
Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ, τῆ ἰδιω-
τικὸν ἀπειληφότων αὐτῶν βίον, καὶ ἀ-
φῆσιν Εὐσέβιος, χρόνου οὐ πλείστου με-
ταξὺ γηρομύου, βασιλέως Κωνσταν-
τινος, * ὅτι πάντα βίον πρὸς ὅτατος, ἐ-
πί τῶν ὑπὸ τῶν δυνάστεων, τῶν τε δὲ
λόγω πρὸς φιλέστων ἐαυτὸν δια-
μῆδος, πῶνδε γήσιον Κωνσταντίνου αὐ-
τοκράτορα καὶ σεβαστῶν δὲ ἐαυτῶ καὶ ἑ-
λιπῶν, κοινῶ φύσεως νόμῳ τελῶν τῶ
βίον ἀπάσης μὲν θανάτου, ὅση βασιλεί-
ας δὲ ὠφέλιτο, πῆς ἡξιομύου,
χριστοφύτου ἐπὶ πῶτος βασιλέως γε-
ρονῶς ὅς δὴ καὶ μόνος τῆ καὶ ἡμῶ
ἐπαξίως τῆ ἡγεμονίας τῆ πάντα τῆ δε-
χῆς διαπέσας χρόνον, καὶ τὰ ἄλλα πῶς
πῶσι δεξιῶτατον καὶ ὑπεργλυκῶτατον
ἄφρατων ἐαυτῶν, τέλος διδοκίμου καὶ
τεισμακάριον ἀπειληφῆ τῶ βίου,
μόνος ὅτι * τῶ αὐτῶ βασιλείας ὑμέ-
νας καὶ ὅτι δὲ ὅς ὅτι διαδοχῶν γήσιον

ANNO
CHRISTI
315.

παῖδι, τὰ πάντα σωφρονεσάτω τε καὶ
δυσσεσάτω, τελευτήσας. τοῦτου παῖς
Κωνσταντῖνον ὀνόματι δ' ἐξ ἑμῶν βα-
σιλέως τελειότατος καὶ σεβαστὸς πατὴρ
τῶν στρατοπέδων, καὶ ἐπὶ πολὺ πύτων
πρότερον πατρὸς αὐτοῦ τῆς παμβασιλείας
θεοῦ ἀναγορεύσας, ἑλωπίων ἑαυτὸν
τῆς πατρικῆς ἀφ' ἧμετέρον λόγον
δυσσεσάτω κατεσάτω. καὶ μὴ ἔπειτα
οὕτω δὴ Κωνσταντῖνου, ὃν βασιλέα
ἐκ βασιλείας, ἀσεβῆ τε ἔξ δυσσεσά-
του καὶ τὰ πάντα σωφρονεσάτου γεγε-
νέαι εἰρήκαμν, σωεσάτω τε ἑδυσσεσάτω
πέμνηδίου, πατρὸς τῆς παμβασιλείας
θεοῦ τῶν ὄλων καὶ σωτήρος καὶ τῆς δυσσε-
σεσάτων πρεσβυτέρων ἀειζηγητῆρος,
θεοῦ συμμαχοῦτος αὐτῶν, πατρὸς δ' ὁ-
ταῖα πῆλ' ἑμῶν ὅτι Ρώμης ὑπὸ Κων-
σταντῖνου Μαξεντιοῦ ὁ δὲ ἐπὶ αἰατο-
λῆς οὐ πολὺ ὀπίσθησας ἐκείνων χρο-
νον, ἀεισάτω καὶ αὐτὸς θανάτω ὑπὸ
Λικινίου, οὕτω τότε μανέντος, * πεμ-
νηδίου κατ' αὐτῶν ὑπὸ Κωνσταν-
τῖνου τῆς θεοφιλεστάτου βασιλείας, κα-
τασφείβει βίον. πρότερος γὰρ μὲν
ὁ καὶ πῆλ' καὶ τάξει τῆς βασιλείας
πρότερος Κωνσταντῖνος τῶν ὀπίσθησας
κατατυραννομενῶν φειδῶ λαβῶν,
θεὸν τὸ αὐραῖον, τόντε τούτου λόγον, αὐ-
τὸν δὴ τὸ πάντων σωτήρα Ἰησοῦ Χριστοῦ
σύμμαχον δι' ἄχων ἐπικαλεσάμενος,
πρότερος περὶ τὰ τῶν ἐκπερσόνων
ἐλευθερίας Ρωμαίοις προμνήμενος.
αὐτὰ ὁ Εὐσεβίος. ὁ δὲ Ρουφίνος εἰ καὶ
μὴ καὶ τῶν πλεονέκτων καὶ τῆς
ἀληθείας ἀρμονίαν Εὐσεβίος ἔπειτα
Γαμφίλου πλεονέκτων ἐπέθηκεν, ἀλλ'
ὅμως ὅσα συνένη τῆς Εὐσεβίος πραγμα-
τίας ἴσμεν, ἐκ τῶν Ρουφίνος ἔπειτα
affinia Eusebianæ historiæ inuenero

& sanctissimum, prospere ac glo-
riose excessit e vita. Huius filius
Constantinus, statim a princi-
pio imperator summus & Au-
gustus cum ab exercitibus, tum
multo ante ab ipso Deo summo
omniū imperatore declaratus,
paternæ pietatis erga religionē
nostram æmulum sese & imita-
torem præstitit. Et post aliqua:
Cum sic Constantinus (quem
imperatorem ex imperatore, re-
ligiosum ex religiosissimo patre
& omnino modestissimo natum
diximus) prudentia & pietate
ornatus, Dei imperatoris om-
nium & saluatoris instinctu,
contra impiissimos tyrannos ex-
citus esset; Romæ quidem,
Deo opem ferente, Maxentius
præter omnium opinionem ab
ipso deuictus cadit: qui vero in
oriente erat tyrānus, non multo
tempore illi superstes, a Licinio
nondum infaniente (quem reli-
giosissimus imperator Constan-
tinus eo contra illum miserat)
superatus, turpissima morte vi-
tam finit. Constantinus autem
honore & imperii gradu sum-
mus, prior ipse eorum qui Romæ
tyrannide opprimebantur, antea
miserus, postquam Deum cæli,
Verbumque eius Iesum Chri-
stum saluatorem omnium, adiu-
torem sibi precibus inuocasset,
Romam cum omnibus copiis
proficiscitur, ut Romanis pristi-
nam libertatem, quam a maiori-
bus acceperunt, restitueret. Hęc
Eusebius. Rufinus vero licet
non ordine rerum omnem con-
sequentiam, & veritatis harmo-
niam secutus, illustris illius Eu-
sepii Pamphili historiam expo-
suerit: tamen ego quæcumque
cum in Rufino, tum in scri-

Euseb. li. 9.
esp. 8.

* ἡ. π. μ.
ἐπίσης

ptoribus aliis, colligens, ut supra dixi, huic operi inferam. Ille vero sic ait: Postquam Diocletianus & Maximianus regni insignia deposuissent, ac Constantius excessisset e vita, reliqui Romani imperii reges qui simul imperabant, hi erant. Constantinus in partem patris sui successit, quæ ab ea quæ vocatur Europa incipiens, ad Danubium usque protenditur, utramque Scythiam, Celtas omnes, Illyrios, Sarmatas, & omnem barbarorum terram quæ ad Rhenum fluvium porrigitur, atque Macedoniam, & vicinum mare complexa, Thessaliam, & Achaiam, & quæcumque ad occidentem solem vergentia, Ionio terminantur mari. Maximinus Diocletiani filius (ut ait Eusebius) omnes ad orientem gentes: Maxentius vero Romam, & quæ ab Italia ad Oceanum protenduntur, administrabant.

CAPVT II.

POSTQVAM Constantinus patrillegitime parentasset, & consuetos perfoluisset honores, otium in ea Romanorum calamitate sibi damnum esse duxit. Audiuit enim Romam Maxentii improbitate grauiter affligi, qui regni moderationem in lauem tyrannidem commutauerat. Multos enim principes viros indicta causa neci dedit: supplicia & exilia irrogabat, agros & honores sine delectu tribuebat: alienas coniuges, quarum amore capiebatur, aut fraude in stuprum illexit, aut imperiis ad flagitium impulit. nulli tutum erat formosam vxorem habere:

ἄλλων συσπαφείων ἀναλεξάμενος ἐνθάτω, κατὰ δυνάτεσσι εἶρηκα, τῶν δὲ τῶν βιβλίων. λέγει δὲ καὶ οὕτως· μὲν γὰρ τῆς Διοκλητιανοῦ καὶ Μαξιμιανοῦ δόξασιν, καὶ τῶν τελευτήτων Κωνσταντίνου, ἀπολείπονται τῆς Ρωμαίων ἀρχῆς ὁμόχρονοι βασιλεῖς οἵδε. Κωνσταντίνος μὲν τὴν τῆς πατρὸς μοῖραν ἐληφώς· αὐτῆ δὲ τῶν δόξων τῆς καλουμένης Εὐρώπης ἀρχὴν, ἧτις τῆς Ἰσθμὸν διήκουσα, Σκυθίαν τε ἐκατέραι, καὶ Κελτοὺς ἅπαντας, Ἰλλυριοὺς τε καὶ Σαυρομάτας, καὶ τῶν ἑπὶ τῶν Ρῶν ποταμὸν καθίκουσαν τῆς βαρβαρίας γῆν, τῶν τε Μακεδονίαν καὶ τῶν πρὸς αὐτὴν θαλάσσαν, Θεσσαλίαν τε καὶ Ἀχαιίαν, ἃ ὅσα πρὸς ἥλιον δύοντο δόξων ἑφεσθῆσιν, ἢ Ἰώνιον ὀρέξει πελάγος. καὶ Μαξιμίνος δὲ ὁ Διοκλητιανοῦ παῖς, ἅπαντα τὰ κατὰ τὴν ἀνατολὴν ἔθνη, κατὰ φησὶν ὁ Εὐσεβίος· Μαξιμίνος τε τῆς Ρώμης, ἃ τὰ κατὰ τὴν Ἰταλίαν εἰς αὐτὸν καθίκουσα ὠκεανὸν, διείπον.

Κεφ. β'.

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ οὖν μὲν τῆς πατρὸς ἔνομον κληθεῖς, καὶ τὰς νομιζομένης ἡμῶν, ζήμιαι ἠγήσατο * τῆς Ρωμαίων συμφορᾶς τῶν ἡσυχίου. ἤκουε γὰρ τῆς Ρωμαίων πόλεως κἀμνοῦσας τοῖς Μαξεντίου κακοῖς· εἰς γὰρ ὠμότητα τυραννίδος ὁ τῆς βασιλείας ἀπὸ μετεβάλλετο ἄσπρος. πολλοὺς τε γὰρ ἀκρίτως τὴν ἐν τῷ θανάτῳ ἀφαιρούσας, ζήμιαι τε ἔφυγας ἃ τῆς ἀναδασμῶν, καὶ ἀσπρημῶν ἀνεξέπεστος ἐπέβαλλον. ἤδη δὲ ἔγνωσαν ἄλλοσσιαν ἐρεῖν, ἢ κακία διέφθρεν, ἢ τοῖς ἑπὶ τῶν γῆμασιν ἐβιάζετο. καὶ λοιπὸν ἀνασφαλῆς τῶν γῶν ἔχον ὠπρητῆ.

ANNO
CHRISTI
325.

καὶ διὰ σωφροσύνης φυλακῆν πολλήν
ἐν τῇ πόλιν μακροφρονία. ταῦτα δὲ
πλείστα ἐστὶν ἀκούων ὁ θεοφιλέστατος
Κωνσταντῖνος, ἀ μὴ πῆς ἀφροσύνης ὅστις
σωτῆρα ἑαυτοῦ, ἀφροσύνην ποιεῖ γὰρ οἰ-
κείαν λύπην τοῖς φιλοθεοῖς ἀνδράσιν
ἢ τῶν ἀλλοτρίων παραπτώματων ἀδικία.

Περὶ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου, ὅ-
πως καὶ τῶν τυράννων Μαξεντίου
ἐστρατοπεδῶσατο.

Κεφ. γ'.

ΕΔΟΚΕΙ δὴ αὐτῷ λοιπὸν τῶν ὀπλῶν
ἀπείχεσθαι, καὶ τοῖς ποιῶντα πείθοισι
Ρωμαίοις ἐπαμύνασθαι. τὸ γὰρ ἐκείνοις
τῶν κακῶν ὄξελεσθαι, ἴσον ἔμελλεν, εἶπεν, καὶ
πάντας ἀνθρώπους διασῶσαι. βουλήν
ἔλαμβάνει, ἀφ' ἧς τὸν τὰς πόλεις ἀνα-
καλέσασθαι, τὰς μὲν τοῖς λόγοις, τὰς δὲ
τοῖς ὀπλοῖς, τὰς δὲ τῆς φιλανθρωπίας
ἐπιποιεῖ. τοῖς γὰρ φόροις αὐτοῖς κωφο-
τέροις ἀπέφλυε, καὶ τῶν ἀκροάσεως ἰσο-
τήτα ἀφείχε, τὰς τε νεωφροσύνας καὶ
δοπιόνας συνεπῶς διέλυε, σωπῶν
μᾶλλον ἢ φοβῶν εἰδώς τὰ Σαύρων καὶ
τὰ Φεράκων ἔπε Γερμανῶν ἔθνη φι-
λόκηνα τε εἶναι, καὶ πρὸς τὰς βασι-
λέων ἐπαναστάσεις ἀεικτερον ἔχον ὀρ-
μῆν, καὶ νόμον πολλὰς τῶν γυναικῶν
ποιεῖσθαι. ὑπηγάγετο δὲ καὶ Σπανίους, καὶ
Βρετανούς, καὶ τὰς αὐτῶν νήσους, καὶ τὰ
λοιπὰ γῆρας, ἔσπαντας δὲ τῶν ἡλίου
δυσμεῶν γυνομήμοις μύστυρας· εἰδέναι
Φασίν, εἴτε ἀληθῶς τῶν ὠκεανῶν κατὰ
δύεσσι, εἴτε καὶ πρὸς τὸ ὕδωρ φθάσας, πάλιν
δὲ ἐπὶ τὸν ὁδὸν πρὸς ἡμᾶς ἀνακίμα-
ται. εἴλετο δὲ καὶ τῶν κρατῶν τῶν ὀπλῶν τὰ αὐ-
τῶν βαρβάρων Φόλα, ἀφ' ἧς ἔργον τῶν μά-
χης πρὸς τὸ ἔργον συζητησάμενος. δὲ τῶν

pudicitiae tutandae causa, multa
erat in tota vrbe caedes. Cum
haec aliaque plurima, quae huius
instituti non sunt, Constantinus
Deo carissimus audiisset, gra-
uiter commotus est. Viris enim
piis proprium dolorem commo-
uet aliena iniuria.

*De rege Constantino, quomodo
exercitum contra tyrannum
Maxentium duxit.*

CAPVT III.

PLACVIT ergo Constantino
arma capere, & Romanos a
talibus iniuriis vindicare. nam
illos ex malis eripere perinde ef-
se dicebat, atque omnes homi-
nes seruare. Primum statuit re-
uocare vrbes quae a Romano im-
perio deficiuerant; alias quidem
verbis, alias vero armis, nonnul-
las etiam beneficentiae & huma-
nitatis officiiis. Nam tributa le-
uiora reddidit, in hominibus au-
diendis admittendisque æquabi-
lem se praebuit: rerum nouarum
studia & insolentias caute sustu-
lit, silentio magis quam metu;
sciens Saurorum, Francorum, &
Germanorum gentes nouitatis
studiosas, contra reges motus fa-
cile concitare, ac saepe animi sen-
sum tamquam legem sequi. Ad-
duxit etiam Hispanos, Britan-
nos, & insularum quae illic sunt
incolas, atque nationes reliquas:
omnes etiam occasus solis testes,
qui se scire gloriantur vtrum sol
vere Oceano immergatur, siue
circum aquas currens, rursus a-
lia via ad nos redeat: barbaras il-
lic gentes vi & armis cepit, hac
velut belli accessione ad susce-
ptum opus opportune vsus. Ex
iis enim populis alios quidem

R r iij

subegit, aliis stipendia soluit, nonnullos etiam ex hostibus amicos, ex veteribus inimicis familiares & coniunctos reddidit: omnes vero futuri belli socios sibi adiunxit, neminem lædens, nec obsidione premens, & ad aliorum salutem magna festinatione properans. Deo enim belli adiutore, omnia recte geruntur, & res supra humana consilia ad meliores prouehuntur exitus. Cum hoc igitur tam pium consilium in animo haberet fidelissimus imperator Constantinus, Rhenum flumen ad dextrā traiecit; multos montes, multos etiam sine nomine fluuios cum exiguis primum copiis transmisit: deinde barbaris multis subactis, Gallorum, Francorum, & Hispanorum decem nationibus sibi adiunctis, reliquum omnem exercitum ad Italiae montes perduxit. Maxentium tam inopinatæ rei nuntius magnopere commouit. Nunquam enim putauit fore, ut quispiam exercitum per tam latas regiones traiceret, easque montibus, fluuiis, & multorum barbarorum armis interclusas, atque aliis etiam difficultatibus, quæ in locis desertis sua fronte proueniunt. Regnorum enim præsidium maximum plerumque fit ipsa locorum solitudo. Placuit interim exercitum clam Roma egressum multa cū celeritate aduersum ducere, & hostem ab Italia depellere. Vbi vero contra instructæ erant acies, & visa utrimque militaria signa; tum non eadem spe pugnaturi videbantur. Romani enim expofiti, & per phalanges effusi, tum multa cessatione & quiete recreati, digni videban-

μὲν γὰρ ἰσοτάξας, ἑὸν δὲ μισοδο-
τήσας, ἑὸν φίλους ἀντὶ πολέμων,
καὶ σωτήρας ἀντὶ παλαίων ἐχθρῶν
κατασῆσας, ἐπανήγαγε πάντας συμ-
μάχους, οὐδένα λυπήσας, οὐδὲ πο-
λιορκήσας, καὶ ὅτι πῶς ἐπέσον σω-
τηρίαν ἐπιχθονίαν, ὅπου γὰρ ὁ θεὸς συμ-
μαχῆ, πάντα κατέβηθύνεται, καὶ ὅτι
ἀνδροπῆν λογισμὸν ὑπέσχεται. μὲν
ποιούσης Φιλοθέου γνάμης ὁ πάντα
πρώτατος Κωνσταντῖνος Ρωμῶν ὅτι
δέξια διαβάς, καὶ πολλὰ μὲν ὄρη,
πολλοὺς δὲ ποταμοὺς δυνάμεις ὀλί-
γων στρατῶν ἡραιωθεὶς, πολλὰ τε βαρ-
βάρων ἔθνη χερσοπέδους, Γάλλων τε
καὶ Φρυγῶν καὶ Σπαρτῶν δέκα ἔθνη
περὶ τὸν Ἰταλίας ὄρεσι τὸ στρατόμαχον
τα ἀκούσαντι τῷ Μαξεντίῳ, παραχρή-
μας αὐτῷ ἀδουκῆται. οὐ γὰρ αὖ ποτε το-
σαύτην χάραν διαβλέψαι περὶ ὁδο-
κα, ὄρεσι, καὶ ποταμοῖς, καὶ ποικίλοις
βαρβάρων περὶ φραγματέων, καὶ τῶν
αὐτοφύεσι τῆς ἐρημίας δυσχερείας,
μέγιστον γὰρ γίνεται πολλάκις ὀπίσκει-
σμα βασιλείας ἢ τῶν πόπων ἐρημίας.
καὶ δὴ ἐδόκει, οὐ πολλῶν τὰς τῆς
Ρώμης ὑπεξελθόντα στρατῶν ἀν-
δραπέδων, ἑὸν τῆς Ἰταλίας που περὶ
νακροῦσασθαι. ὡς δὲ ἀντιπαριτετα-
πόντο, καὶ τὰ σημεῖα εἶδον ἀλλήλων,
ἐνταῦθα ἡ μάχη λοιπὸν αἰετῶν ἔχθη
πῶς ἐλπίδα. ὁ μὲν γὰρ ἀπὸ Ρώμης
περὶ ἐκτεθέντες, καὶ κτὶ φάλαγγας
ἐκχεόμενοι, καὶ ὅτι πολλῆς ἐκεί-
λειας διδυαπαύσεως ὄντες, ἐδοκίμου
ἀξιόμαχοι καταφάνεσθαι φρόνη-
μα φέρειν ἄξιον τῆς πόλεως ἐφά-

ANNO
CHRISTI
317

ANNO CHRISTI 325

μιλλον. ④ δὲ μὲν Κωνσταντίνου παρα-
τεπτόμενοι πολλῶν μὲν κατελήφε-
σαν γῆν, πολλὰ δὲ λαφύρα ἔσπευον
τῷ πολέμῳ σπύροντο, δρόμων δὲ
μαλλον τῆς νίκης, ἢ ἀπολαύσεσ τῆς εὐ-
λημμένων χερσαίων. ἤδη δὲ λοι-
πὸν ἦσαν πρὸς ⑤ κάματον ἀπαγο-
ρῶντες, καὶ πρὸς τὴν πυκνότητά τῆς
πόνων ἐνδιδόντες.

rentes & vrbe ipsa dignos. Con-
stantini vero milites in armis
stantes instructi, multam qui-
dem terram occupauerant, mul-
ta vero spolia & exuias belli
collegerant, cursu magis victo-
riæ vtentes, quam fructum ali-
quem percipientes ex rebus ca-
ptis. Ceterum longa defatiga-
tione fracti, nimia laborum assi-
duitate languentes erant & re-
missi.

Περὶ τῆς αὐροῦ τοῦ οὐρανοῦ
τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ.

De cruce quæ apparuit Con-
stantino in cælo.

ΚΕΦΑΛ. Δ΄.

CAPVT IV.

ΟΥΤΩ δὲ κεκριμένης τῆς μά-
χης, καὶ τῆς παρατάξεως ἰσορ-
ροποῦ οὐσίς, οὐρανὸν ὁ θεὸς Κων-
σταντίνον ὀπλίξει, δείξας αὐτῷ τὸ σω-
τήριον τῆς αὐροῦ σύμβολον. Φωτει-
δὼς εἰς οὐρανὸν γράμματα δὲ ἐμή-
νυε τῆς ὀφείας τῶν δυνάμεων, λέγον-
τα· τούτω νικά. Ἦτο τὸ δῆγμα ποῖς
μὲν ἀπίστοις μῦθος εἶναι δοκεῖ καὶ πλά-
σμα, ποῖς δὲ ἡμετέροις δόγμασι κε-
χαρισμένῳ· ποῖς δὲ ἀληθῆς πνεύματι
συνειδημένοις, ἐναργῆς τῶν πραγμά-
των ἢ ἀπόδειξις. ὁ γὰρ τῶν συμβόλου
ζωγράφος θεὸς ἔδειξεν ἔργῳ μὲν ταῦ-
τα τῶν ἀληθῶν εἶναι τῶν γραμμάτων
χαρῖν. εἰ δὲ μήπω πείσομεν ἃ γρά-
φομεν πρὸς τὸν γὰρ ἰσορίας γράφο-
μεν, διὰ τὸ μικρὸν αἰῶνα ἡμᾶς τῆ
χρησιμῶν συλλέγειν τῆς ἐκείνων βίβλιων
μύθων ἀλλ' ἐκ τῶν ἐφεξῆς ἀπιστεῖν
δεῖ, ἃ ἔστιν ἡμετέρας ἡγεσίας οἱ Κων-
σταντίνῳ τῷ Κωνσταντίνῳ παιδὶ συμπα-
ρατάξαμενοι, καὶ αὐτοπλήσαντες, τῆ πα-
λαιῶν ἀπιστίᾳ νεαρῶν ὀφείσιν ἐθερά-
πυσαν. εἴτε γὰρ Ἑβραῖοι εἴεν οἱ τούτοις
tatem nouis visionibus sanarunt.

CVM ad hunc modum pugna-
re decreuissent, & copiæ vi-
ribus pares utrimque starent in-
structæ, Deus Constantinum cæ-
litus armat, ostendens ei in cælo
salutare crucis signum ex lucis
splendore in cælo figuratum. li-
teræ vero visionis vim omnem
& sensum explicabant, quibus
scribebatur: Hoc vince. Hæc
narratio infidelibus fabula &
commentum esse videtur in
gratiam doctrinæ nostræ: sed ve-
ra credere asuetis, certa rei ge-
stæ declaratio. Nam Deus qui si-
gnum istud pinxit, re ipsa postea
ostendit gratiam literis signifi-
catam, minime vanam fuisse.
Quod si nondum persuademus
quod scribimus, (prius enim hi-
storiam scribimus, eo quod rem
omnem paulo altius arcessentes,
colligamus quæ ab illo vtiliter
gesta sunt in vita) verum iis quæ
deinceps sequuntur credere o-
portet, quæ cum nostra etiam æ-
tate qui sub Constantio Con-
stantini filio militabant, suis vi-
dissent oculis, veterem infideli-
Si Hebræi his contradixerint,

οδο-
ων,
εθν
συ-
πο-
σω-
υμ-
W
μ
ύπε
δπ
ρη,
λί-
αφ-
οντε
βη
πὸν
αῶ-
κ
το-
δ-
λοῖς
ταῖς
αἰς.
τεί-
α.
τῆς
αῖ-
ερα-
αἰ-
ων,
εἰχέ
ομης
γρας
χ-
ουω
όνη-
φά-
an-
ge-

Exod. 14.

Exod. 3.

Exod. 19.

4. Reg. 19.

Iofue 10.

Plutarch. in Alexand.

multa ex eorum libris incredibilia proferrī possunt, quæ tamē vera esse creduntur : vt maria pedibus peragrari, aquas velut muros concretas stare & solidas, per pelagus iter fieri, Deum in rubo loqui, flammam leges ferre, tubam sine organo in solitudine personare, angelos ad prælium instrui, principes militiæ Domini pro exercitu pugnare, & lapides velut grandinem cadere, & tela ignea pro consuetis hastis emitti. nihilominus omnes qui recte sapimus, istis citra examen assentimur. Deo enim volente, nihil est quod fieri non possit. Si vero gentiles miraculum istud minus probauerint, multa dicere possumus, quibus nunc censemus esse superlegendum. Quanta Alexandro volenti copias Granicum flumen traicere & bellum Dario inferre, vaticinati sunt arioli? atqui hæc eorum commenta nullam euidentem sui demonstrationē habent. Quomodo Socratis philosophi dæmonium voce prænuntiabat illi rerum non agendarum euentus? Quomodo vero quæ de Pythagora Samio ab ipsius discipulis scripta sunt? Poetarum figmenta, ac quo pacto inter illos nonnulli fama celebres, quosdam eorum quos deos esse existimant, vna cum ipsis militare & bellare scribant, consulto prætereo, ne quis fabulosa cum veris, & quæ nusquam gesta cum gestis comparare me putet. Præpotentem enim Christi gratiam, ex quo inter homines ea exuberavit, & in cælo, & in terra, & in mari, & in plantis, & in lignis, & in vestibus, & in morbo, & in fanitate, & in cibo,

ἀνπλέροντες, πολλὰ τούτων ἀπίθανώτερα τὰ ἐν ταῖς ἐκείνων βίβλοις περιβόητα· θαλάσσια πεζοποροῦντα, καὶ ὕδωρ περὶ χεῖρας, καὶ πέλαγος ὁδοιποροῦντα, καὶ θεὸς ἐν βάτω φεγγερόμορος, καὶ φλόξ νομοθετεῖσα, καὶ σάλπιγξ ἀνὸ ὄργανου τὴν ἔρημον σωτηροῦσα, ἔσφαιροι συμπαρατατόμοι, καὶ ἄρχιστρατηγὸν διωάμεως κρείου τῆς φάλαγγος ὑπέρμαχου ἄνδρα, καὶ λίθοι χαλάζης, καὶ βέλγη πυρός ἀπὸ τῆς σπηλαίων δροσίων βαλλόμενα· καὶ ὁμοίως ἀνεξέταστος πάντες οἱ δὲ φρονουῦντες σιωπῶμεθα. Θεοδῶδ βουλομένη οὐδὲν αἰώνιον. εἶπε Ἕλληνας εἶεν ὁ δαῦμα μὴ παραδεχόμενοι, πολλὰ ἔχοντες εἰπεῖν, ἀ μὴ βουλομένη λέγειν. ποῦσα Ἀλεξάνδρου μέλονται φησὶ ἄνθρωποι τὴν Ἰππὶ Γρανικῶν πύλεμον, ἔτι τὴν Ἰππὶ Δαρίου φάλαγγιν, ἐπεδείσαντες χρησιμολόγοι; καί τοι τὰ ἐκείνων πλάσματα τὴν φαινομένην ἀπόδειξιν ἐκείνην. πῶς τε Σωκράτης τῷ φιλοσόφῳ δαίμονι διὰ φωνῆς περιεμύνηε τῆς μὴ πρακτικῆς ἢ ἐκβασιν; ἔτι τὰ περὶ Γουδαγόρου τῆς Σαμίου ὑπὸ τῆς ἐκείνου μαθητῶν σιωπῶμεθα; εἰ λέγειν καὶ τὰ τῶν ποιητῶν πλάσματα, καὶ πῶς ἕνεκεν τῆς αὐτοῖς βουλομένων, καὶ συμπολεμῶν αὐτοῖς ἕνεκεν τῆς αὐτοῖς νομοθετησάντων ἵνα μή τις τὰ μυθώδη τοῖς ἀληθεῖσι, ἔτι τὰ μηδαμῶς παραχθέντα τοῖς παραχθεῖσιν ἀνεξέταστον νομίσῃ. τὴν γὰρ πολυδύαμον τῆς * Θεοδῶδ χειρὶν, ἀφ' οὗ πρὸς εἰς ἀνεξέταστον ἕως, καὶ ἐν οὐρανῷ, καὶ ἐπὶ γῆς, καὶ ἐν θαλάσῃ, καὶ ἐν φυτοῖς, καὶ ἐν ζώοις, καὶ ἐν ἰματίοις, καὶ ἐν νόσῳ, καὶ ἐν ὑγείᾳ, καὶ ἐν βρωτοῖς, καὶ ἐν ποτοῖς,

ANNO CHRISTI 325.

ANNO CHRISTI 325.

ποτίς, ἀλλ' ἐπιφαρμακόν τε γυομέ-
νῳ, Ἐπινομήνῳ κ' ἐσομένην δερα-
πίαν, κ' ὁ πειραδέντες μὲν ἴσασι,
κ' ἡμεῖς δὲ κ' ἴδιον καιρὸν ὡρεσι-
ούσης τῆς ἰσοετίας ἐκδησόμεθα.

& in potu, tutissimum præfidiū,
& malorum tam præsentium
quam futurorum remedium es-
se, experti norunt, & nos etiam
in progressu historiae suo tempo-
re exponemus.

Περὶ τῆς σίγῃς ἔπιποίησεν ὁ βασιλεὺς
Κωνσταντῖνος ἀντίτυπον τῆς ὁφθέν-
τος αὐτῷ σταυροῦ ἐν οὐρανῷ.

*De vexillo quod fecit Constan-
tinus ad exemplum crucis in
caelo a se visa.*

ΚΕΦΑΛ. ε΄.

CAPVT V.

Ὁ αὐτὸς Κωνσταντῖνος πῶς ἔδειξεν
ματῶς ὄψιν εἰς Ἑρπῆτος γῆμα
μεταβαλὼν, κ' χρυσοκολλήτοις λίθοις
σωσαρμόσας, εἰς ὄρατος τε ἀπαρτή-
σας ὑψηλοτάτου ὄψιν, ἐδίδου φέρειν
ποῖς ὡρεσίπρωσι, ἢ τῆς γραμμάτων
ὑπόρασιν διὰ τῆς ἔργων λοιπὸν ὀπιζή-
των. κ' τῆς ἐλπίδος οὐ διήμωρε, ἔατ-
τον μὲν οἷς τε δεαται πρὸ βίσεως, παχυ-
πέραν δὲ τῆς ὄραως πῶς νύκτω ἕπο-
δεξάμεν.

CONSTANTINVS igitur si-
gnum quod viderat, in ve-
xillum suum transtulit, idque au-
ro & lapidibus preciosis intex-
tum: ac in longissimæ hastæ cu-
spide præfigens, primis equiti-
bus perferendum dedit, litera-
rum promissa reip̄a deinceps
explorare cupiens. Nec spe sua
frustratus est. cito enim cū cre-
didisset iis quæ viderat, pene ci-
tius victoria potitus est.

Περὶ τῆς κ' τῆς ἀσεβοῦς Μαξεντίου
νίκης τῆς ἀσεβοῦς βασιλέως
Κωνσταντῖνου.

*De victoria quam pius Con-
stantinus ab impio Maxen-
tio reportavit.*

ΚΕΦΑΛ. ς΄.

CAPVT VI.

Ὁ ΜΕΝ αὐτὸς Κωνσταντῖνος τὴν πο-
λιῶν ἔπιλέμου κάματον τῆς πρὸς
ἕποτε μόνος, κ' τὸ δὲ τῶν Ρώμης
στρατὸν οὐχ ὑφορέμεν, γυναίως
ἀν' ἀπαρτέα τῆς. Μαξέντιος δὲ πῶς
Κωνσταντῖνου ἀλλήλων δέισας, ἐπὶ τε
κ' τὸ μῖσος Ρωμαίων ὑφορέμενος·
ὡρεθς γδ τῶν πλείστοις διὰ πῶς ἀσω-
πίαν αὐτῷ διέβελητο· ἐσκέφατο δὲ
λω πῶς ὀπιβουλλῶ μετελθεῖν. ὁ δὲ
δὲλ γέφυρα ἰὼ εἰς μηχανῆς εἰδος
ἀπὸ τῆς ποιούτων συμπαγείσα. τὸ μὲν
γδ φανόμενον αἰώθεν, διὰ βίσεως ἰὼ
Κωνσταντῖνον ἕποδεξομένη· τὸ δὲ λαμδαῖον, παγίς ἰὼ πλανῆς, ποῖς ἐκεί-
Concil. Tom. 2.

CONSTANTINVS magnum
belli laborē fide præciciens,
& Romanum exercitum mini-
me reformidans, suos contra
fortiter instruxit. Maxentius ve-
ro Constantini vires metuens,
& Romanorum in se odium su-
spectum habens (plurimis enim
ob nequitiam suam inuisus erat)
dolo moliebatur insidias: dolum
in ponte parabat, quem hac arte
compegit. Quod aperte extabat
& apparebat, Constantinum re-
cipere & transitum præbere pos-
se videbatur: sed latebat occulte
deceptionis laqueus, ad illius pe-
Sf

des irretiendos paratus. Nam progredi solum in eo paulum oportebat hostem, vt soluta machina captus, inopinata morte in eo loco periret. atque sic ille flumen traiectionis retia posuit. Sed diuina gratia malorum artificem suis ipsius technis implicuit. Nam antequam caperetur Constantinus, tyrannus ipse prior progressus in sua incidit retia; & illic suis ipsius tyrannicida factus, non inuites ipse sibi infidias in conspectu Romae posuisse visus, ad pontem Milium dictum. Maxentius ipse demersus in flumen, suffocatus perit; vt merito (quem admodum inquit Eusebius Pamphili) exclamarit vniversus populus Romanus: *Cantemus Domino, gloriose enim magnificatus est, equum & ascensorem deiecit in mare: adiutor & protector factus est mihi ad salutem.* & *Quis similis tibi in diis Domine? quis similis tibi, gloriosus in sanctis, admirabilis in laudibus, faciens prodigia?* Quibus haec addit idem, aliaque insuper his similia & germana Constantinus omnium ducem & victoriae auctorem Deum, & vnigenitum eius filium Iesum Christum reipsa celebrans, Romam cum triumpho & celebri pompa ingreditur, omnibus confertim tam qui senatorio ordine, quam qui aliis dignitatum ornamentis illustres erant, cum toto populo Romano, infantibus simul & mulieribus, laeto oculorum obtutu & lubentibus animis, tamquam liberatorem, seruatorem & beneficum patronum suum, cum faustis acclamationibus & insatiabili gaudio illum excipientibus. Ille vero insita in Deum pietate imbutus, ap-

Lib. 9. hist. eccl. cap. 8.

Exod. 15.

νου βήμασι σωπεδίσα. διαβλύσαι γὰρ μικρόν ἔδω, & τὸ μηχανήμα λέλυτο, καὶ ὁ πολέμιος εἰληπὸς, τὰ φον ἀδύκων τῆς ἀπωλείας τὸ πόνον λαβών. ἀλλ' ὁ μὲν οὕτως ἐσθλάσε τῆς ἐπιβλάσεως τὰ θεσπερα. θεία δὲ χάρις ποῖς οικείοις σοφίσμασι τῶν τῶν κακῶν τεχνίτων φεβέλλει. πρὶν γὰρ Κωνσταντῖνον ἀλῶναι, φθάσας αὐτὸς ὑποπίπει τῆς οικείας τέχνης ὁ πύρρονος, καὶ καὶ τυραννοκτόνος ἐαυτὸν γεροντός, καὶ χρεῖσιν ἐπιβουλίω καθ' ἐαυτὸν σκιδάσας πρὸς τῆς Ρώμης, πρὸς τὴν καλουμένην Μουλαίαν γέφυραν, ὁ πρὸς ῥήθεις Μαξέντιον αὐτὸς κατὰ δὲ εἰς τὸ πῶμα, ὑποπνιγὸς ὠλετο. ὡς δὲ δὴ μὲν ὄλον Ρωμαίων, κατὰ φησὶν Εὐσέβιος ὁ Παμφίλου, βοῆσαι λέγοντα. ἄσπιδον πρὸς κυεῖω, ἐνδύξως γὰρ δεδύξασαι, φησὶν ἵππον καὶ ἀναβάτην ἐρρίψαν εἰς θάλασσαν βοηθῶς καὶ σπευσῆς ἐχθρὸς μοι εἰς σωπεδίω. καὶ πῶς ὁμοίος σοι εὐδοῖς κύριε; πῶς ὁμοίος σοι, δεδύξασμένος εὐδοῖς, θαυμασὸς εὐδοῖς, ποιῶν τέχνη; οἷς ἐπιλέγῃ ὁ αὐτὸς ταῦτα, καὶ ὅσα τούτοις ἀδελφὰ τε καὶ ἐμπερή Κωνσταντῖνος πανηγυρόνα καὶ τῆς νίκης ἀπὸν θεόν, καὶ τὸ μονογενῆ αὐτὸν ἵδον Ἰησοῦν Χριστὸν αὐτοῖς ἐργαῖς ἀνυμνήσας, ἐπὶ Ρώμῃ μετ' Ἀπηνικίων εἰσήλαυνε, πάντων ἀξείως αὐτὸν τῶν τε δὸς τῆς συλλήτου βουλής, καὶ τῶν ἄλλως διασημῶν, σὺ πάντῃ δὴ μὲν Ρωμαίων ἅμα κομῆθ' ὑψηλοῖς καὶ γυναιξί, φαιδροῖς ὁμμασιν, αὐταῖς ἡμεῖς, οἷα λυτρωτῆν, σωτῆρα τε & διεργετῆν μετ' ὁφημιῶν καὶ ἀπλήσου χάριος ὑποδεχομένων. ὁ δὲ ἐμφυτον τῶν εἰς τὸν θεόν διέσειαν κακῆτιμῶς,

ANNO
CHRISTI
325.

ANNO CHRISTI 325.

μηδ' ὅλων ἵππ' τῆς βοῆς ᾠρασα-
λιδόμυρος, δὲ μάλα τῆς ἐν θεοῦ σω-
μαδόμυρος βοηθείας, αὐτῆκα τὸ ἔσω-
μείου πάθος ἔθεται. ὑπὸ χεῖρα
ιδίας εἰκότος ἀνατετιῶμαι περὶ αὐτῆς.
καὶ δὴ σαυροῦ σημεῖον ἐν τῇ δεξιᾷ κα-
τέργοντο αὐτὸν ἐν τῷ μάλιστα τῆς ἵππ' Ἰππ'
Ρώμης δεδημοσιωμένων πῶτω σήσαν-
τες, αὐτῶν δὲ ταῦτις περὶ αὐτῶν.
ἐν ταῖς αὐτῶν ῥήμασιν αὐτοῖς ἐγκε-
λεύεται, τῇ Ρωμαίων Φωνῇ πούτω τῷ
σωτηριώδῳ σημεῖω τῶν ἀληθινῶν ἐλέγ-
χου τῆς ἀνδρείας, πῶν πάλιν ὑμῶν δὲ πρὸ
ζυγοῦ τῆς τυραννῶν διασώσας ἡλυ-
θεῖσθα ἐπὶ μίλι καὶ πῶν σύλλητον καὶ
τῷ δήμον Ρωμαίων τῇ δεξιᾷ ἵππ'
Φανεία καὶ λαμπερῆ ἐλευθεροῦσας ἀποκατέσθη. ποσαῦτα Εὐσέβιος.

plausu illo strepituque populari
nullo pacto elatus, sed auxilii a
Deo allati sibi probe conscius,
statim salutaris passionis tro-
phæum in manu propria imagi-
nisponi iubet: & cum statuam
ipsius dextra crucis signum te-
nentem, Romæ in loco populi
frequentia maxime celebri col-
locassent, hanc inscriptionem
his ipsis verbis Latino sermone
in ea incidi mandavit: Hoc salu-
tari signo, vero fortitudinis indi-
cio, ciuitatem vestram tyranni-
dis iugo liberavi, & S. P. Q. R. Loco cit.
in libertatem vindicans, pristinæ
amplitudini & splendori resti-
tuit. hæc Eusebius.

Περὶ Λικινίου πεμπούργου ᾠρα τῶ
ὑσέβιος Κωνσταντίνου καὶ τῶ ἐπὶ
αἰατολῆς τυραννῶν.

De Licinio a Constantino pro-
miso contra tyrannum qui
in oriente erat.

ΚΕΦΑΛ. Ζ.

CAPVT VII.

Ο ΓΕ μὲν Ρουφίνος, ἡ γυνὴ
Γελασος, ταῦτα λέγει ὡδε: μὲν
ταῦτα Λικίνιον γαμβρὸν τυραννόντα
ἔθετοφιλῶς Κωνσταντίνου ἵππ' τῇ ἀδελ-
φῇ Κωνσταντίνῃ, συμβασιλύειν τῷ
Κωνσταντίνῳ ἡ Ρωμαίων ἡγήσατο σύλ-
λητος. ὅν ἵνα αὐτῆς ἵππ' πῶν ἐφάν
ἔξεπεμψε καὶ τῶ ἐκείσε τυραννῶν,
πῶν σωτηριῶν τῆς ἐκείσε χριστιανῶν
περμηθούμενος. ἀπολαύσας γὰρ τῆς
πυλίκου των ὑπεργεσιῶν τῆς θεοῦ ὁ ὑσέ-
βιος Κωνσταντίνος, ἀγαπήσεια τῶν ὑ-
περγετῶν περὶ αὐτῶν ἐασοῦδαζε. ταῦτα
δὲ ἵνα τὸ ἀνεῖναι τῶν χριστιανῶν τῶ
διώκεσθαι, καὶ τῶν ἐν ἔξορίᾳ ὄντων ἀνα-
καλεῖσθαι, τῶν ἐν δεσμωτηρίοις ἀφίε-
σθαι, ἔποιε δημόσιας τῶν οὐσίας αὐτῶν
ἀποκατέσθη, τῶν τε ἐκκλησίας αὐτῶν

R VFINVS autem (siue Gela-
sius) sic ait: Post hæc roga-
uit senatus Licinium Constanciae
fororis Constantini illius pii
maritum, ut vna cum Constantino
regnaret: hunc statim in orientem
contra tyrannum qui illic erat misit,
salutem Christianorum qui illic erant,
procurans. Pius enim imperator
tantis beneficiis a Deo affectus, bonam
gratiâ benefico rependere omnistudio
contendit. Ea erat Christianorum
afflictionem quiete aliqua & remissione
leuare, & alios de exilio reducere,
quosdam e carcere & vinculis emit-
tere, nonnullos cum bonis suis
publicatos, in integrum restituere,
& ipsorum ecclesias instaurare, & ipso-
rum ecclesias instaurare.

Concil. Tom. 2.

Sf ij

re: omnia vero summa cum animi alacritate fecit, ea quæ Christi sunt sapiens in omnibus. Cum Christianus esset, omnia tamquam Christianus fecit, Dei quidem ecclesias extruens, & preciosis ornans donariis; gentilium vero templa dirui iubens & incendi.

De Maximini orientis tyranni dementia.

CAPVT VIII.

ORIENTIS autem tyrannus Dei ecclesias interea depulabatur. Decepit ipsum huiusmodi causa. Magnitudinem imperii quod ei supra meritum obtigerat, ferre atque sustinere non poterat, sed honesti regiique ingenii expers, inepte & perperam res gerebat. Graui tadem atque intolerabili arrogantia elatus, etiam contra imperii socios, maxime vero contra Constantinum (qui rebus omnibus illi longe antecellebat, genere, educatione, institutione, dignitate, & prudentia; quique, quod omnium caput est, animi moderatione & vera erga Deum pietate præfulgebat) audere quæuis & attentare animum induxit, & in honoribus votisque publicis sese primo loco renuntiare. mox stultitiam in furorem vertens, fœdera cum Licinio patata rupit, ac bellum atrox concitauit. Postremo cum breui omnia miscuisset, omnesque ciuitates turbasset, atque numerosissimum confecisset exercitum, exit ad pugnam, tam contra Licinium ipsum, quam qui illum miserat, Constantinum. Sed manus conferens, diuina ope desti-

ανόρθωσαι· καὶ πάντα ἐποίησεν τῶν παρθυμῶν πολλῆν, τὰ δὲ Χριστοῦ Φρονῶν. τὰ πάντα χριστιανὸς ὢν, ὡς χριστιανὸς πάντα ἐποίησεν, ἀνεγείρον τὰς ἐκκλησίας τῆς θεοῦ, καὶ πολυτελείᾳ πληρῶν αἰαθῆμασιν, ἐπὶ δὲ καὶ τῶν Ἑλλήνων ναοὺς καταρρεῖν, καὶ πυρὶ διαφθεῖναι παρρησίᾳ.

Γερελ τῆς τῆς αἰατολιῦ τυραννίου Μαξιμίνου δόπονοίας.

ΚΕΦΑΛ. η'.

OMEN τῶν αἰατολιῦ τυραννῶν τὰς τῆς θεοῦ ἐκκλησίας ἐπόρθη. ἐκπαθῆλθε δὲ αὐτὸν ποιαντῆς αἰτία. τὸ μέγεθος τῆς οὐ κατ' ἀξίαν αὐτῷ δῆτραπέσις ἡγεμονίας μὴτε οἷός τε φέρειν ὢν, ἀλλὰ δι' ἀπειρίαν σάφρονος καὶ βασιλικῆς λογισμῶν ἀπειροκαλῶς τοῖς παρρησίᾳ ἐξήρῶν, ὅτι πᾶσι δὲ ὑπερφανίας μεγαλαυχία πῶν ἡμετέρων λόγῶν δευδαίς, ἡδὴ καὶ τῆς τῆς βασιλείας κοινῶν, καὶ τῆς μάστιγα Κωνσταντίνου, τῆς πάντων αὐτῶν διαφέροντος, ἡμίτε καὶ ἑσφῆ & παιδεία, ἀξιώματι τε καὶ σωείσθ, καὶ τὸ γε πάντων κορυφαίωτατον, σωφροσύνη, καὶ τῆς πᾶσι δὲ ἀληθῆς θεοῦ ὡσεύεία διαλαμπόντος, πολλῶν ὁρμητῶ Μαξιμίνος δρασιώδης, & παρρησίᾳ ἐαυτὸν τῆς ημῶν ὑπαρρῶν. ὅτι πᾶσι δὲ εἰς δόπονοίαν μαρτίας, τὰς τε σωείσθας, αὐτῶν παρρῶς Δικίνιον πεποιθῶ, παρρῶν δῆσας, πόλεμον ἀσπονδὸν αἰρεῖται. εἶτα ἐν βραχὺ τὰ πάντα κωκῆσας, πᾶσάν τε πόλιν ἐκταρρῶσας, & πᾶν στρατόπεδον μελεάνδρον τὸ πλῆθος σωμαγαγῶν, ἐξείσιν εἰς μάχην παρρῶς Δικίνιον, κατὰ τὴν αὐτῶν καὶ τῆς αὐτὸν σείλαυτῶ Κωνσταντίνου, καὶ δὴ συμβαλῶν εἰς χεῖρας, ἐρη-

ANNO
CHRISTI
325.

μος τ' ἐκ θεοῦ καὶ θίσεται ὀπισκοπῆς,
 ὁ δ' αὖτ' ἡνίκησ' ἅ πάντων μόνου θεοῦ
 πρυτανυθείσης τῷ τότε κρατῆνι Κων-
 σταντίνῳ. ἀπόλλισι μὲν παρῶτα τὸ ἐφ'
 ὧ ἐπεποιθεῖ ὀπλιτικὸν πληθὸς ὀδυσσι-
 ελος· τῆν τε ἀμφ' αὐτὸν δορυφόρον
 γυμνωθεῖς, καὶ πάντων ἔρημον αὐτὸν
 κατὰ λειποπότων, τῶν τε κραποῦν
 παρὰ φθόρων, ὑπεκδῆς ὁ δει-
 λαίος ὡς παρῶτα, (ὧ) οὐκ ἔπειτα αὐ-
 τῷ βασιλικὸν κόσμον δὴλως καὶ δυ-
 σμενάς καὶ ἀνάνδρους δοποδῆς, ὑπο-
 δώει τὸ πληθὸς, καὶ ἐπειτὰ διαδιδρά-
 σκι, κρυπταζόμενος περὶ αἰὰ τῶν ἀρχαῶν
 καὶ τὰς κώμας, μάλιστα τῆν πολέμιων
 τὰς χεῖρας διέξεισι, τὰ τῆς σωτηρίας
 αὐτῷ παρῶτα μόνου. ἔργους αὐτοῖς δὲ
 μάλα πσοῖς καὶ ἀληθείς τῶν θεοῖς
 δοποδῆσαι ἐνεσιν ὧδε χρησιμοῖς, ἐν
 οἷς εἴρηται· οὐ σώζεται βασιλεύς διὰ
 πολλῶν δυνάμιν, καὶ γίγας οὐ σωθῆ-
 σεται ἐν πληθῶ ἰσχύῳ αὐτῶ. ἡ δὲ θεῶν
 ἰσχύῳ εἰς σωτηρίῳ· ἐν δὲ πληθῶ
 δυνάμει αὐτῶ οὐ σωθῆσεται. ἰδοὺ οἱ
 ὀφθαλμοῖ κελου ὀπί τῶν φοβου-
 μένους αὐτὸν, τῶν ἐλπίζοντες ὅτι τὸ
 ἔλεος αὐτῶ· ῥύσασθαι ἐκ θανάτου τὰς
 ψυχὰς αὐτῶν. ὁ δὲ δυσσεβῆς ἀθεοῦ
 θεοῦ πληγῆς μάστιγι, ἐν δυνάμει πο-
 λέμου συμβολῆ κατὰ σφοδρῆ τ' βίον.
 γίνεται δὲ αὐτῷ τὰ τῆς κατὰ σφοδρῆς,
 οὐχ οἷα στρατηγῶν πολεμάρχων ὑπὲρ
 δρετῆς καὶ γυμνῶν πολλὰς ἀν-
 δριζόμενοις ἐν πολέμῳ, πλὴν δὲ κλεῖν
 πελὸν πλὴν ἀπαρσῶν ὑπομείναι σωέ-
 σαι. ἀλλὰ τῶν ἀπειθῶν δυσσεβῆς καὶ θεο-
 μάχῳ, τῆς παρὰ τῆς ζωῆς ἐτ' αὐτῷ
 παρῶ τῆ πεδίου σωεσῶσης, οἰκοι μέ-
 νων αὐτῶς καὶ κρυπταζόμενος, πλὴν παρῶ σῆκουσαι πμωείδω ὑπέχῳ, ἀθεοῦ
 θεοῦ πληγῆς μάστιγι· ὡς ἀληθῶς δὴναῖς καὶ παρῶ δυνάμει ἐλαυνόμενοι,
 S f iij

tuitur, victoria tunc ab ipso vno
 omnium Deo rerum potenti
 Constantino subministrata. Pri-
 mum sceleratus ille eam armato-
 rum militum manum, cui confi-
 debat, amisit: mox satellitū præ-
 fidio nudatus, & ab aliis omni-
 bus, qui relicto illo ad victorem
 confugerant, desertus, clam dis-
 cessit miser; & regium ornatum,
 qui parum sane illum decebat,
 timide simul & iracunde & mul-
 liebriter exuens, multitudini se-
 se immiscet: fuga deinde ela-
 psus, & in agris vicisque latitans,
 vix hostium manus euitavit, sa-
 luti suæ consulens. Atqui inde
 re ipsa ostendere licet, certa ad-
 modum veraque esse diuina o-
 racula, in quibus dicitur: *Non*
saluatur rex per multas copias suas,
& gigas non saluabitur in multi-
tudine fortitudinis suæ. Fallax e-
quus ad salutem: in abundantia
autem virtutis suæ non saluabitur.
Ecce oculi Domini super metuen-
tes eum, & in iis qui sperant super
miseriordia eius, ut eruat a morte
animas eorum. Porro impius ille
 repentina Dei plaga percussus, in
 secunda belli conflictatione oc-
 cumbit, alium vitæ exitum for-
 titus, quam qui ducibus bellico-
 sis contingere solet, qui pro vir-
 tute & pro amicis fortiter se ge-
 rentes, fidenti animo gloriolam
 mortem oppetunt. Ille vero im-
 pius & Dei aduersarius, dum ad-
 huc exercitus suus in armis sta-
 ret, ipse domi moratus, intra pa-
 rietes latitans, debitas luit pœ-
 nas, inopinato Dei flagello per-
 cussus: sic vt graui dolore, & a-
 cerbo cruciatus sensu agitatus,

Psalm. 32.

ὡν
 Προ-
 ρε-
 λείσι
 Ελ-
 πει
 ἴνου
 ὑπὸ
 σοίας
 αὐτῆ
 ζῆαν
 αἰετῆ
 ἐκ
 σιλοῦ
 ἔχ-
 με-
 δε-
 ρ
 κοι-
 ἴνου,
 ὡς πε-
 ρὲ καὶ
 ὁ πα-
 ἄλη-
 παλ-
 ὄειδῶ,
 τα γ-
 μα-
 ρ Δι-
 πλε-
 ραχί
 ἰν ὀκ-
 ελα-
 σιν εἰς
 αὐτῶ
 ται π-
 ἔρη-

priusquam occideret, dira fame conficeretur; eius etiam caro vniuersa igni non conspicuo & per Dei iram immisso intabesceret, sic vt diffuens pristinae formae effigies tota deleteretur, excruciatulque in nuda ossa ipse redigeretur, & tamquam simulacrum quoddam longinquitate temporis exhaustum attenuatumque relinqueretur: ita vt qui praesto aderant, eius corpus nihil aliud esse existimarent, quam sepulcrum animae, quae in eo iam mortuo & plane putrido defossa esset. astu porro intimas adhuc medullas vehementius perurent, exilierunt ei oculi, & e suis fedibus excidentes, caecum reliquerunt: qui post haec ægre spiritum ducens, Domino confitetur, mortemque inuocat: ad extremum confessus se ista propter amentiam, qua contra Christum vsus fuerat, merito perpeti, animam emittit.

De ecclesiarum instauratione.

CAPVT IX.

CVM ad hunc modum Maximinus, inter reliquos pietatis hostes longe deterrimus, e medio sublatus esset: ecclesiae, gratia Dei omnipotentis, ab ipsis fundamentis erigebantur, & Christi verbum ad gloriam Dei rerum omnium moderatoris efflorescens, maiori quam antea libertate praedicabatur. Haec in nono libro ecclesiasticae historiae scripsit optimus ille Eusebius Pamphili: ex illius enim & aliorum laboribus, vt supra dixi, summa capita decerpens, praesentem hunc libellum qua possum breuitate contexo, summo

πρὶν ἢ κατὰ πεσσὶν, λιμῶν τε διαφθερίσθαι, τὰς τε σαρκὰς αὐτοῦ ὅλας ἀοράτω καὶ θελάτω πυρὶ κατὰ τήκεσθαι: ὡς διαρρῦσθαι τὸ μὲν πᾶν εἶδος τῆς παλαιᾶς μορφῆς ἀφανισθῆναι, ξηρὸν δὲ αὐτὸν μόνον ὅσπερ γερονέαι, οἷον ἢ μακρῶν χρόνων κατεσκευασμένον εἶδωλον ὑπολειφθῆναι: ὡς μηδὲν ἄλλο ἢ νομίσαι ὅτι παρόντας, ἢ τὰ φωναυτὰ τῆς ψυχῆς γερονέαι τὸ σῶμα, ἐν ἡδὴ νεκρῶ καὶ παντελῶς διαρρῦσθαι κατωρυγμένης. σφοδρότερον δὲ ἐπὶ μάλλον τῆς δέρμης αὐτὸν ἐκ βάθους μυελῶν κατὰ φλεγούσης, περιπιδῶσιν αὐτὸν τὰ ὀμμάτια, καὶ τῆς ἰδίας λήξεως διαποπέσονται, πρὶν αὐτὸν ἀφίπασθαι. ὁ δὲ ἴππὶ τοῦτοις ἀναπνέων, αὐτομολογοῦντος τῶν κυρῶν, θανάτου ἐπεκαλεῖτο: καὶ τὸ πανύστατον ἐν δίκῳ ταῦτα τῆς κατὰ τὴν Χριστοῦ ἰστορίας ἐνεκεν πεπονθέναι ὁμολογήσας, ἀφίπασθαι τὴν ψυχὴν.

Γεὶ δὲ τῆς ἐκκλησιῶν ἀνανεώσεως.

ΚΕΦΑΛ. Θ'.

ΟΥΤΩ δὴ τὰ Μαξιμίνου ἐκποδῶν χρομῶν, ὅς ἐπὶ πλοῖτων τῆς θεοσεβείας ἐχθρῶν ἀπάντων χείριστος ἀναπέφηνε, τὰ μὲν τῆς τῆς ἐκκλησιῶν ἀνανεώσεως ἐκ θεμελίων χάριτι θεοῦ τῆς παντοκράτορος ἠγέρειτο: ὅ, τε τῆς Χριστοῦ λόγος εἰς δόξαν ἔτῃ ὅλων θεοῦ διαλάμπων, μείζονα τῆς ἐμπεσοδῶν ἀπελάμβανε παρρησίαν. ταῦτα ἐν ἐνάτῳ τόμῳ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας ὁ πάντας ἀεὶ σιωπῆτερον ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος. τῷ γὰρ αὐτῷ πόνων, ὡς ἀνώτερον μοι εἴρηται, καὶ τῶν ἄλλων τῶν ἀνάλεξιν ποιούμενος, ἐβιβλίου πούτε δια βραχέων ἐσχάρηται.

ANNO
CHRISTI
325.

σώταξιν, πλείστη ὄση σπουδή τὴν πορεί-
 αμ ἔλθου ποιούμενος ἵππ τὸ ὑψηλὸν
 καὶ λαμπροφανές ἄγιον καὶ θεῖον ὄρος
 τῆς κατὰ Νίκαιαν ἀποστολικῆς καὶ ἐναρέ-
 του τῆς τοῦ θεοῦ ἱερέων σιωδου ὁρθῶν
 μάλιστὰ τὴν περὶ φήτω κρατουῦτά με
 τὴν χάρος καὶ περὶ τὴν ἐπιτοῖα δόξα, Φησὶν,
 ἀνάβα μὲν εἰς τὸ ὄρος τῆς κυρίου, καὶ εἰς
 τὸ οἶκον τοῦ θεοῦ Ἰακώβ, καὶ ἀναγεῖ
 ἡμῖν τὴν ὁδὸν αὐτῆς, καὶ πορεύσθε ἐν
 αὐτῇ, ὅτι ἡ Σιών ἐξελεύσεται νό-
 μος, καὶ λόγος κυρίου ἐξ Ἱερουσα-
 λήμ, ἀληθῶς γὰρ Σιών καὶ Ἱερουσα-
 λήμ, καὶ ὄρος κυρίου ὑψηλότερον, καὶ
 οἶκος τοῦ θεοῦ Ἰακώβ, ὁ θεὸς ἐκείνος τῆς
 τοῦ θεοῦ ὁρθοδόξων ἱερέων ὁμιλοῦ,
 πνεύματι ἁγίῳ διασκεψαμένων καὶ
 παρασησάντων διὰ τὰ γραφῶν περὶ
 φηλικῶν καὶ ἀναγελικῶν καὶ ἀποστολι-
 κῶν περὶ τοῦ λόγου τῆς ζωῆς, τὸ ἐστὶ
 τῆς ἰσότητος τοῦ θεοῦ, ὡς ἀληθῶς ἀκείνος τῆ
 τῆς θεότητος φύσις, καὶ οὐ κτίσμα, κα-
 τὰ τὸ θεομάχος καὶ ἀσεβέστατος κατὰ
 αὐτῆς ἐβλάσφημησεν Ἀρειος, καὶ ὅτι τῆς
 αὐτῆς οὐσίας, ἥς καὶ ὁ γυνήσας αὐτὸν
 περὶ τῆς ἀγῶνων ἀπάντων ὑπερῆξ πα-
 τῆρ, καὶ τῆς αὐτῆς ἡμετέρας ὁμοίως
 δὲ καὶ τὸ πνεύμα τὸ ἅγιον τῆς αὐτῆς
 θεότητος καὶ οὐσίας, ἥς ὁ πατὴρ καὶ ὁ
 υἱός, σφαιρέστα ἐδέξαν. καὶ ἀληθῶς
 ὑψηλὸν ὄρος θεοῦ, ἀναδὲν ἡμῖν, κα-
 τὰ περὶ δὴ λασεν ὁ λόγος παρ' αὐτῶν
 τῆς κυρίου διὰ τῆς ἀποστόλων δόξαις,
 καὶ νῦν διὰ τῆς αὐτῆς ἱερέων κατὰ τὴν Νι-
 καέων γραφικαῖς μεροτεταῖς τρα-
 ναδεῖς, ὁ περὶ σκωπητὸς οὗτος καὶ ἄγιος
 τῆς ἀνωμότητος πίστεως ὄρος, περὶ οὗ
 σαφέστερον ἡμῖν σπεργία τῆς τοῦ θεοῦ
 χαριτοῦ περὶ τῶν ἀποδείξει ὁ λόγος.
 ἀλλ' ἵππ τὴν περὶ καὶ μὲν ἡμῖν τὴν ἐκκλησιαστικῆς ἰσοείας ὑπόδειον ἐπιπέλ-

studio festinans sermonem de-
 ducere ad summum illum, illu-
 strem, sanctum & diuinum mon-
 tem apostolicæ illius & laudabi-
 lis Synodi sacerdotum Dei, quæ
 Nicææ fuit: maxime cum pro-
 phetam velut manu prehenden-
 tem & me hortantem videam:
Venite, inquit, ascendamus ad *Isai. 2.*
montem Domini, & ad domum Dei
Jacob: & annuntiabit nobis viam
suam, & ambulabimus in ea. Ex
Sion enim exiit lex, & verbum
Domini ex Ierusalem. Vere enim
 Sion & Ierusalem, & mons Do-
 mini altissimus, & domus Dei
 Iacob, est diuinus ille orthodo-
 xorum Dei sacerdotum cætus,
 qui in Spiritu sancto perscrutati
 docuerunt per scripturas pro-
 pheticas, euangelicas & aposto-
 licas, de verbo vitæ, hoc est, Filio
 Dei, quod vere increatus sit se-
 cundum naturam diuinitatis,
 non creatus, quemadmodum con-
 tra illum blasphemauit Dei ho-
 stis & impius ille Arius: quod e-
 iusdem naturæ & substantiæ sit
 cum Patre qui eum ante omnia
 sæcula genuit: quod denique &
 Spiritus sanctus eiusdem pariter
 diuinitatis & essentiæ sit cum
 Patre & Filio, manifestissime
 ostenderunt. Et vere altus Dei
 mons, quæ nobis ab initio est, vt
 antea declarauit sermo, ab ipso
 Domino per apostolos nobis tra-
 dita, & nunc per ipsius sacerdo-
 tes Nicææ congregatos scriptu-
 re testimoniis clare explicata ve-
 neranda illa & sancta fidei regu-
 la, de qua clarius, iuuante Deo,
 progrediente longius sermone a
 nobis differetur. Sed ad proposi-
 tum ecclesiasticæ historiæ argu-

mentum reuertatur, repetentes ea quibus Deus populo suo subuenerit, & tyrannos e medio sustulerit per dilectum seruum suum imperatorem Constantinum: quam per eundem pacem conciliauerit suis in toto orbe ecclesijs. Solus magnus Dominus, qui facit mirabilia magna solus, & inscrutabilia, quorū non est numerus: qui rerum opportunitates & tempora commutat, qui deponit reges & constituit: *Suscitans a terra inopem, & de stercore erigens pauperem: deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles a terra: esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes, & brachia superbiorum contriuit: qui est rerum admirabilium opifex, qui magnarum architectus, qui vniuersorum Dominus, qui totius mundi fabricator, qui omnipotens, totus bonus, vnus & solus Deus, cui nouum canticum cantemus, illud addentes:*

ei qui facit mirabilia magna solus, quoniam in seculum misericordia eius: ei qui percussit reges magnos, & occidit reges fortes, quoniam in seculum misericordia eius: quia in humilitate nostra recordatus est nostri Dominus. Ob hæc omnia nunquam desinamus celebrare vniuersorum Deum, & vnigenitum eius filium Iesum Christū, dominum nostrum, illum cum Patre omnium bonorum nobis auctorem, diuinæ nobis cognitionis doctorem, veræ erga ipsum pietatis magistrum, impiorum euersorem, interfectorem tyrannorum, vitæ nostræ moderatorem, & nostrum omnium, cum reiecti & repudiati essemus, saluatorem Iesum, vno omnes ore, vnoque corde celebre

Euseb. lib. 10. hist. c. 4.
Psalms. 135.
Iob. 5.

Psalms. 112.
Luc. 1.

Psalms. 135.

ἑωμεν, ἐπαναλαβόντες τὰ πάλαι τῆς βασιλείας τοῦ εἰς αὐτὸν λαὸν ἀνθρώπων, & τῆς πυραινῶν κατὰ τὴν φωνὴν διὰ τῆς θεοφιλοῦς Κωνσταντίνου τῆς βασιλείας. ἡ δὲ αὐτῶν εἰρήνη ἐπετυχεῖται πᾶσι καὶ τῶν οἰκουμένων αὐτῶν ἐκκλησιῶν, ὁ μόνος μέγας κύριος, ὁ ποιῶν θαυμάσια μεγάλα μόνος καὶ ἀνεξιχνίαστα, ὧν ἐκ ἐστὶν ἀριθμῶς ὁ ἀλλοῶν κριτοὶ καὶ χρονοὶ, μεθιστῶν βασιλεῖς τε & κηδεστῶν, ἐγένεον δὲ τῆς ἡμετέρας, & δὲ τὸ κοπρίας αὐτῶν πένητα κατέλιπε δυνάστας δὲ τῶν πτωχῶν, καὶ ὑψώσε ταπεινοὶς πεινῶντας ἐπέπλησεν ἀγαθῶν, καὶ πλουσιώτας ἐξέπεσε κενοὶς, καὶ βραχίονας ὑψηλοῦν σωτέριον ὁ θαυματουργός, ὁ μεγαλουργός, ὁ τῆς ὅλων δεσπότης, ὁ τῆς σύμπαντος κόσμου δημιουργός, ὁ παντοκράτωρ, ὁ πανάγαθος, ὁ εἰς ἡμῶν μόνος θεός, ὁ τῶν κενῶν ἄσμα ἀναπέμποιον, παρουστακοῦντες τῶν ποιῶν θαυμάσια μεγάλα μόνος, ὅτι εἰς τὸ αἶψα τὸ ἔλεος αὐτῶν τῶν πατέρων βασιλεῖς μεγάλους, καὶ δοκλιεῖν βασιλεῖς κραταιοὶς ὅτι εἰς αἶψα τὸ ἔλεος αὐτῶν ὅτι ἐν τῆ ταπεινώσει ἡμῶν ἐμνήσθη ἡμῶν ὁ κύριος. ἐφ' οἷς ἀπασιν ἀνυμνοῦντες μὴ διαλείψωμεν τῆς ὅλων θεῶν, καὶ τοῦτου μονογενῆ υἱὸν Ἰησοῦ Χριστοῦ κύριον ἡμῶν, σὺ τῶν πατέρων πάντων ἡμῶν τῶν ἀγαθῶν ἀπὸ τῆς θεογνωσίας αὐτῶν εἰσηγητῆν ἡμῶν, τῆς εἰς αὐτὸν δόσεως διδασκαλῶν, τῆς ἀσεβῶν ὀλεθῶν, τῆς τυραννικῶν, τῆς βίου διορθώσεως, τῆς ἀπεγνωσμένων σωτηρίας Ἰησοῦ, ἐν ἐνὶ σῶματι καὶ μετὰ καρδίᾳ πάντες δοξάζωμεν ὅτι δὴ μόνος,

ΑΙΩΝΟ ΧΡΙΣΤΙ

ANNO CHRISTI 325.

μόνος, οἷα παναγάθου πατρὸς μονώτατος ὑπερῶν πανάγαθος παῖς, ἐν βουλήν τ' πατρικῆς, ἔειπεν, καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος φιλανθρωπίας, τῆν κατωποικιλιάν ἐν φθορᾷ τ' σωτηρίῳ ἡμῶν περιηγησάμενος, εὖ μάλα προθύμως πῶ ἡμετέρῳ ἰσσοδὶ φύσιν, καὶ ἀπὸ τοῦ ἀεὶ ἀδενείας ἡμῶν ἀναλαβὼν, καὶ τὰς νόσους φέρων, καὶ τότε καὶ αἰ σωτηρίαν καὶ ζωὴν τῶν τῆν ἀνθρώπων κατηργάσατο γῆρι, ὅς δὲ βασιλεὺς βασιλέων, καὶ τῶ ἰδίου λαοῦ αἰ περιηγησάμενος, αὐτῶν φίλον καὶ ἀγαπῶντα ἴδιον Κωνσταντῖνον τοῖς τῆς εἰς αὐτὸν ὀσσεθείας καὶ πῆξεως ὀπλοῖς φερέσας, καὶ τῆν ἀσθεῶν τυραννῶν, τῶ τε καὶ Ρώμῳ Μαξιμίῳ, καὶ τῶ καὶ πῶ ἀνατολίῳ Μαξιμίῳ ἀνεγέγρακτον οἷς δι' αὐτῶν αἰετῶν, φαιδρῶν καὶ βαδύων εἰρλίῳ τῶ οικίῳ

mus : quod solus tamquam optimi Patris vnus ipse optimus Filius, paterna, sua ipsius & Spiritus etiam sancti clementia, salutis nostrae, cum in peccatorum corruptione & sordibus iaceremus, prospiciens, naturam nostram libenter induerit : & tamquam optimus medicus infirmitatem nostram suscipiens, & morbos auferens, tunc & semper salutem & vitam nostro generi restituerit. Qui rex regum populi sui curam agens, dilectum seruum suum Constantinum pietatis erga se & fidei armis munitum, in impios tyrannos, Maxentium Romae, & Maximinum in oriente, concitauit: quibus per illum e medio sublatis, summam & tranquillam pacem populo suo reddidit.

Γεῖλ τ' Λικινίου κακοῦργίας.

De prauis Licinii moribus.

ΚΕΦΑΛ. Ι.

CAPVT X.

ΟΥΚ ὡς δὲ ἄρα, Φησὶν ὁ Παμφίλου Εὐσέβιος, τῶ μισοκαλῶ φθόνῳ, τῶ τε φιλοπονήσῳ δαίμονι φορητὸς ἢ τ' ὀσσεμῶν δ' αὖ ὡσπερ ἐν οὐδὲ Λικινίῳ μεταξὺ ἀπέλι ἐτύχθη ἀντάρτην παρὸς σὺφρονα λογισμὸν πᾶ τοῖς ἐμπεραδεν δεδηλωμένοις τυραννοῖς συμβεβηκότα. ὅς εὖ φερομένης αὐτῶ τ' δ' ἐργῆς, τ' βασιλείως μεγάλου Κωνσταντῖνου δ' ἀπερῶν τιμῆς, δ' ἀπ' ἀγαμβείας τε ἔσφενείας ἡξιωμῶς, μμησίως μὲν τῆς τ' καλῶν ἀπελιμπνέσ, τῆς δὲ τῆν ἀσθεῶν τυραννῶν μορθηείας ἐξήλου πῶ κακοῦργίαν ἔων τῶ βίου πῶ κατ' ἀσροφίῳ ἐπέιδεν αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς, πύτων ἐπέ

VERVM inuidiae probitatis hosti (inquit Eusebius Pamphili) omnisque impietatis fautori diabolo, nequaquam harum rerum spectaculum tolerandum videbatur: neque itidem Licinio velut iam mutato, ea quae tyranis prioribus obtigerant, satis exempli ad modestiam & animi moderationem excolendam dederunt. Qui cum imperio prospere frueretur, & secundas in honore post imperatorem Constantinum magnum obtineret, & coniunctione atque affinitate eius dignus habitus esset: relicta tamen praeclarorum hominum imitatione, perditos impiorum tyrannorum mores aemulatus est: & quorum miserum vitae exitum oculis conspexisset, eorum per-

Concil. Tom. 2.

T t

ἡσθεῶν
λαοῦ
κα-
τῶ
λέως
ταῖς
αἰς, ὁ
μα-
τα, ὡν
σοῖς καὶ
καθι-
δ' ἀπὸ
λε δὲ
απει-
ων, καὶ
καὶ
λέων
ὅς, ὁ
στῶ
παρ, ὁ
ὁ καμ-
τυπα-
μεγά-
αὐτῶ
καὶ
ὅπ
ἐν τῆ
ὁ κῶ-
τες μὴ
ν, καὶ
Χελ-
τῶ πα-
πῶ,
πῶ ἡ-
διδά-
πῆσ,
ἡ διορ-
ων σω-
καὶ μὴ
ὅπ δὲ
μόνος,

ditam mentē sequi maluit, quam in præstantioris viri amicitia atque proposito perseverare. Invidia enim contra Constantinum, a quo plurima beneficia accepit, inflammatus, pestiferum & crudele bellum illi infert: non naturæ leges reueritus, non iurifurandi, non sanguinis, non foederum recordatus. Constantinus enim tamquam optimus princeps, quo in eum clara veræ benevolentiae indicia ostenderet, suam ipsius affinitatem illi non inuidit, illustres nuptias fororis illi non denegavit. & post pauca:

Ibidem. Sed impius Licinius contraria his admittere, omnes machinas quotidie contra præstantiorem excogitare, omnes insidiarum vias inuestigare coepit, ut profummiis beneficiis maleficia rependeret. quibus hæc insuper addit: Verum Deus Constantino (inquiens) amicus fuit, curator eius & custos, qui insidias in occulto & tenebris ei a tyranno comparatas, in lucem produxit atque patefecit. Tantum sancta pietatis arma ad depulsionem hostium, & ad salutis etiam nostræ propugnationem præsidii habent: quibus sanctissimus imperator noster præclare scriptus, multiplices & callidas execrabilis hostis insidias diuino auxilio effugit. Licinius deinde ubi clandestinos conatus suos neutiquam ex animi sententia succedere vidit (Deus enim omnem dolum ac fallaciam pio imperatori aperuerat) nec posset amplius facinus suum celare, bellum palam mouet: ac dum cum Constantino bellum suscipere constituit, iam etiam contra vniuersorū Deum Constantini cu-

δαμ τῆ γνώμῃ μᾶλλον, ἢ τῆ τῆ κρείττονος Φιλία τε καὶ διαδοῦς ἐμμένειν ἠβούλετο. διαφθονηθεὶς ποιγαροῦ τῶ πανδιεργέτη, πόλεμον δυσανγῆ καὶ δινόπατον πρὸς αὐτὸν ἐκφέρει, οὐ φύσεως νόμων φεισάμενος, οὐχ ὀρκωμοσιῶν, οὐχ αἵματος, οὐ σωστικῶν μνημῶν ἐν διαδοίᾳ λαβῶν. ὁ μὲν γὰρ αὐτῶν, οἷα πανάγαθος βασιλεὺς, βουνοίας πρέχων ἀληθοῦς σύμβολα, συγγυείας τῆς πρὸς αὐτὸν ἐκ ἐφθονσε, γάμων τε λαμπερῶν ἀδελφῆς μετοισίῳ ἐκ ἀπηρησάτω. καὶ μὲν ἔπειρα· ἄλλὰ τοῦ τοῖς πέναντία Λικίνιος διεπρέπτετο, παντοίας ὁσημέραι καὶ τῆ κρείττονος μηχανὰς ἴππεχῶ- μένος ὁ μισόθεος, πάντας τε ἴππνοῶν ἴππουλῆς ἔθους, ὡς αὐ κακοῖς ἀδιεργέτην ἀμείψεται. οἷς ἴππλεῖται τῶ δὲ λῶ ἄρα ὁ θεὸς φίλος, κηδεμῶν καὶ φύλαξ, τῶ Κωνσταντίνω λέγων, ὅς αὐτῶν τὰς ἐν δοτρήσει καὶ σκότει μηχανωμῆμας ὑπὸ τῆ πρᾶντου ἴππουλας εἰς φῶς ἀγων διήλειχε. ποσότον * ἄρα τῆς ἡμέρας τῆς * ἴππ θεοσεβείας ὄπλον πρὸς ἀμυναν μὲν ἐχθερῶν, οἰκείας δὲ φυλακῆν σωτηρίας ἰσχύει. αὐ δὲ πεφραγμένος ὁ θεοφιλέστατος ἡμῶν βασιλεὺς Κωνσταντίνος, τῆ ἐκ τῆ θεοδοβοηθεία τὰς τῆ δυσωνύμου πολυπλόκου ἴππουλας διεδίδρασκεν. ὁ δὲ τύραννος τῶν λαθραίων συσκλίω ὡς οὐδαμῶς ἔωρα καὶ γνώμην χωροδοσαν· τῆ θεοδο πάντα δόλον τε ἔραδιουργίαν τῶ θεοφιλεῖ βασιλεῖ κατὰ φῶρα ποιούτω· ἐκ ἐπὶ οἷός τε ἂν ἴππικρῦπτεδαμ, περφα- νῆ πόλεμον αἰρέται. ὁ μὲν οὖν δῆτα Κωνσταντίνω πολεμῆν διαγνοῖς, ἡδὴ καὶ καὶ τῆ θεοδο τῶ ὅλων ὡς φρουροδ Κων-

Cap. 9.

Nisi Deus feruorum suorū propugnator celerrime quod futurum erat prauertisset, & Constantinum famulum suum tamquam lucis quoddam splendidū iubar in obscuris tenebris & caliginosa nocte repente ostendisset, & liberatorem excitasset omnibus, & excelsō brachio ac generosa manu duxisset: cui quidem trophæa victoriæ contra impios, quasi fructum ipsius pietati debitum cælitus largitus est, sacrilegum autem illum vna cum consiliariis omnibus & amicis sub Constantini pedibus proftrauit, Constantini & nostrum omnium Deus. Nam vbi eius infania ad extremam progressa est amentiam, imperator Deo charus non amplius ferendum putauit, sed infita sibi & modesta animi ratione piaque rem reputans, atque seueram iuris regulā cum humanitate & clementia temperans, eos qui tyrannidis iugo opprimebantur, iuandos censet, atque paucis nefariis e medio sublatis, maximam mortalium partem seruare properat. Nam cum antea imperator humanifimus sola clementia vsus fuisset, & miseratus esset nulla commiseratione dignum, impio quidem illi a prauitate neququam decedenti, sed potius rabiem suam contra gentes sibi subiectas augenti, nihil clementia illa profuit: afflictis vero & ab immani illa bellua diuexatis, nulla plane fuit salutis spes relicta. Quapropter bonorum ille subministrator Constantinus, nequitix odium cum humanitate permiscens, simul cum Crispo filio, principe humanissimo, ab occidentis vrbe maxima Roma

βασίλεια· εἰ μὴ τὰ χεῖρα τὸ μέλλον ἔσσει·
 δαμ περὶ λαβῶν ὁ τῆς οἰκείων ψυχῶν
 ὑπὲρ μαρτυρῶν θεός, ὡς ἐν βασιλεὺς σκότειν καὶ
 νυκτὶ ζοφωδῆσαι τῆ φωστῆρα μέγαν ἀ-
 θεῶς καὶ σωτῆρα τοῖς πᾶσιν ἐξέλαμ-
 νε· ὁ αὐτὸς δεσποτῆα Κωνσταντῖνον, ὁ
 ὑψηλῶ βασιλεῖον, γυμνασιστῆ δεχ-
 εῖ χεραγωγῆσαι. τοῦτω μὲν οὖν
 αἰωθῶν ἐξ οὐρανῶν κερπὸν δισέβειας
 ἐπάξιον, ἐξήματα καὶ τῶ ἀσεβῶν παρῆι-
 χε νίκης, ὁ δὲ λλιπῆρον αὐτοῖς συμ-
 βούλοις ἀπασι καὶ φίλοις ὑπὸ τοῖς
 Κωνσταντῖνου ποσὶ περιωπῆ κατέβαλεν
 ὁ Κωνσταντῖνον καὶ πάντων ἡμῶν θεός.
 ὡς γὰρ εἰς ἐξάστα μανίας τὰ κατ' αὐτὸν
 ἤλαυνεν, ἐκ ἐτ' ἀνεκτὸν ἐπὶ λογιστά-
 μῶν βασιλεὺς Κωνσταντῖνον ὁ τῶ
 δεῶ φίλος, ὁ ἐμφυτον σὺ φρονα καὶ
 δισέβη συναγαγῶν λογισμὸν, καὶ τῶ
 σεβρὸν τῆ δικαίου ἐξπον φιλανθεσ-
 πῆα κερρασιμῶν, ἐπαμμῶναι κρίνει
 τοῖς ὑπὸ τῶ τυραννῶν τελαιπωρου-
 μῶν καὶ τὸ γε πλείστον ἀνθεσπον
 γῆος, βασιλεὺς λυμεῶνας ἐκποδῶν
 ποιησάμῶν, ἀνασώσασθαι ὀρμᾶ-
 ται. μόνη γὰρ φιλανθεσπῆα χρωμῶν
 ἔ φιλανθεσποτῆατο βασιλεὺς Κων-
 σταντῖνον ὁ παρὸ τοῦτου χερόν, καὶ
 ὁ οὐ συμπαθείας ἀξί, ὁ ἰλειούπτος,
 τῶ μὲν δισέβει ἀπὸ ἐγίνετο πλέ, ὁ
 οὐδὲν, τῆ κακίας ἐκ ἀπαλλαθομῶν,
 αὐξοντὶ δὲ μάλλον πέν καὶ τῆ ὑπο-
 χεῖων ἐθνῶν λύθηαν· τοῖς δὲ κα-
 κουμῶν οὐδεμία λῦ σωτηρίας ἐλ-
 πῆς, ὑπὸ δὲ θεοῦ κατὰ πονου-
 μῶν. διὸ δὴ τῶ φιλανθεσποτῆα μί-
 ξας τὸ μισοπόνηρ ὁ τῆ ἀγαθῶν χε-
 ρηγός, περὶ σῶσιν ἅμα παιδὶ Κε-
 σσω βασιλεὶ φιλανθεσποτῆα τῶ δὲ
 τῆς ἐσπερίων τῆς μεγίστης Ρώμης ἐπὶ

ANNO
CHRISTI
335.

ANNO
CHRISTI
325.

πλω εἰς τὴν ἑσπέρην καὶ τὴν περσικὴν, σωτηρίας
 δεξιάν ἀπασιν τοῖς ἀπολλυμένοις ἐκ
 πίνης· παμβασιλεὺς θεῶν καὶ πατρὶς Χει-
 ρῶ σωτὴρ ποδηγῶ καὶ συμμαχῶ ἁγίων
 ἄμα υἱὸς βασιλεὺς Κεῖσσω, ἀμφω κύ-
 κλω διετόντες καὶ τὴν θεομισῶν ἑρα-
 ταξίν, ῥαδίαν πλω νίκην ἀποφέρον-
 τας, τῆν καὶ πλω συμβολῶν πάντων ἐξ-
 ἑμαελεδόντων αὐτοῖς καὶ τὴν γνώμην
 ὑπὸ τῆς παμβασιλείας θεοῦ, κατὰ Φη-
 σιν ὁ φιλαληθέστατος Εὐσεβίου ὁ τῆς
 πανδοφίμου Γαμφίλου. Ρουφίνος
 δὲ Φησιν, εἰ καὶ μηδεμίαν μοῖραν τῆν
 γενημένην ἐπὶ Δικινίου παρρησι-
 ατικῶν ἐμνημόνευσεν, ὅμως καὶ αὐτὰ τὰ
 λεξίδια τῆς παρρησιότητος ἀναλεξά-
 μνος, ἐν τῇ συσχεσθῆ. Φησὶ δὲ
 οὗτος· Δικίνιος μὲν οὐδὲ συμβασι-
 λείων, ἀπὸ δὲ τῆς βασιλείας Κων-
 σταντίνου, τὰς ἑλληνικὰς ἔχων δόξας,
 ἐμίσην χριστιανούς· καὶ διωγμὸν μὲν
 παρὰ Φησὶ κατὰ αὐτῶν φόβῳ τῆς βασι-
 λείας Κωνσταντίνου κινεῖν ὑπέσπελλετο,
 λεληθότως δὲ πολλοὺς ἐσκότωρε·
 παρὰ δὲ Φανερῶς καὶ πάντων
 διωγμὸν ἀνεκίμει ἐν τοῖς τῆς ἀνατολῆς
 τόποις, ὡς καὶ πολλοὶ τῆς Χριστοῦ μαρ-
 τυρας ἀναδείχθησαν ἐν διαφόροις τό-
 ποις. ἐκ δὲ τούτου εἰς ἀπέχθειαν πλω
 πρὸς αὐτὸν μεγίστην τὴν βασιλέα Κων-
 σταντίνου ἐκίνησαν· ἦσαν δὲ παρὰ ἑλλή-
 λους πολέμοι. πάντες μὲν οὗτος. ὁ δὲ
 λοιπὸν, ὅσοι τὴν Εὐσεβίου τῆς Παμφίλου
 ἀληθείας σωτήρη, διετόντες, φασίν,
 ἀμφω τὴν ἑραλίαν, πατὴρ Κωνσταντίνος
 βασιλεὺς, καὶ υἱὸς Κρίσπου βασιλεὺς, καὶ
 ἔσπευσεν τὴν περσικὴν ὄρμησιν. ὁ μὲν ἐν
 ὑπὸ Κεῖσσω ἐπὶ τὰ καὶ τὴν Ἀσίαν μέρη
 σὺ τῆς αὐτῆς ἑραπῆ πλω πορείῃ ποιούμενος· ὁ δὲ πατὴρ Κωνσταντίνος καὶ

in orientem contra tyrannum
 proficiscitur, salutarem dextram
 omnibus percuntibus porrigēs:
 pater simul ac filius, Deo patre
 rerum vniuersarum rectore, &
 Christo filio omnium saluatore,
 duce & auxiliatore vtentes, vn-
 dique acie contra impios cir-
 cumiecta & disposita, perfacilem
 reportant victoriam, cum
 omnia in eo conflietu ex animi
 sententia ipsis complanata essent
 ab omnium imperatore Deo, vt
 testatur veritatis studiosissimus
 Eusebius celeberrimi Pamphili.
 Rufinus vero licet nullam fere
 partem rerum a Licinio gesta-
 rum commemorauerit, tamen
 illius vuculas velut in vnum cor-
 pus colligens, huic commenta-
 rio inseram. sic inquit ille: Lici-
 nius qui vna cum Constantino
 imperatore regnabat, gentiliū
 opinionibus imbutus, odisse cœ-
 pit Christianos: sed Constanti-
 num imperatorem veritus, cum
 aperte eos vexare non auderet,
 multos occultis insidiis perime-
 bat: deinde progrediente tem-
 pore palam omnes in orientis
 partibus persequebatur, sic vt
 plures Christi martyres in diuer-
 sis locis ostenderentur. Ex eo
 tempore maximum sui odium
 Constantino excitauit, factique
 sunt hostes sibi inuicem infensi.
 Hæc quidem ille. Qui vero Eu-
 sebiū veritati adhærere malunt,
 aiunt imperatores ambos, patrē
 Constantinum & Crispum fi-
 lium, diuiso exercitu contra im-
 pium tyrannum profectos, Cri-
 spum quidem filium cum copiis
 suis in Asiam iter intendisse, pa-
 trem vero cum satellitibus suis

per Europam viam confecisse. Impurus vero ille tyrannus omni impietate pariter & cæde pollutus, ex oriente exercitum numerosum ducens contra eos, & magna spirans, Nicomediam venit: & cum probe sciret, pium principem Constantinum Dei sacerdotes magna obseruantia colere, & summo in honore habere, Eusebium Nicomediæ episcopum, qui iam antea illius partibus adhæserat, contra religiosum imperatorem mercede conducit, existimans per illum & illius socios, Constantinum inexpugnabilibus Dei armis munitum e medio tollere. Societatem ergo cū Licinio inquit admirandus ille Eusebius, multis promissionibus ab impietatis focio inductus. Atque hæc ita se habere, ex ipsius Christi amantis imperatoris epistola, quam ad Nicomedienses misit, compertum esse potest. Sic enim in fine illius epistolæ ait: Quis innocentem multitudinem ista docuit: Eusebius videlicet tyrannicæ crudelitatis focius. Nam quod excubaret & omnino vigilaret pro tyranno, ex multis illius rebus gestis facile potest intelligi. siquidem istud episcoporum, eorumque vere episcoporum cædes testantur: istud crudelissima Christianorum persecutio palam clamat. Neque certe de iis quæ contra me egit, hoc loco verba faciam, per quæ aduersariorum contra me concursus quantum fieri poterat, maxime procurabantur, qui oculis tamquam speculatoribus me obseruauit: quin etiam ministerio prope militari, quo tyranno opem ferret, perfunctus est. Ac nemo existimet me im-

Apud Theodorit. li. 7. hist. cap. 10.

της Εὐσέβους τοῖς ἀμφὶ αὐτὸν δορυφόροις πλὴν ὁδὸν διελύνειν. ὁ δὲ μισόθεος, καὶ πάσης ἀσεβείας καὶ μαιφονίας ἔμπλεος, ἔξ ἀνατολῶν μὲν πλείους ὅσου στρατῶ κατ' αὐτῶν παρατυπόμνος, καὶ μεγαλαυχῶν ἤρχετο. Φθάσας δὲ εἰ τῆ Νικομηδείων, ἐγκακῶς καὶ εἰδῶς πλὴν τῆ θεοφιλοῦς Κωνσταντίνου ψυχῶ σέβουσαν ἐδῶ τῆ θεοῦ ἱερείς, καὶ ὅτι διὰ πάσης ἀρετῆς, μισοδοτεῖ τῆς Νικομηδείων ἐπισκοπῶν Εὐσέβιον, πάλαι πρὸς Φυγα αὐτῶ ὄντα, καὶ τῶ βίσετοις βασιλέως Κωνσταντίνου, οἰόμενος δι' αὐτῶ καὶ τῆ ἀμφὶ αὐτὸν διελύνειν τῶ τοῖς τῆ θεοῦ πεφραγμένον ἀκαταμάχητοις ὄπλοις Κωνσταντίνου. σωπῆσεται οὐδ' αὐτῶ ὁ δαυμασὸς Εὐσέβιος, ἐπαγγελίας λιπαρηδῆς παρὰ τῆ σιωασετοῖς αὐτῶ Λικινίου. καὶ ὅτι ταῦτα οὕτως ἔχῃ, ἔξ αὐτῆς τῆ φιλοχρίστου βασιλέως ἐπιστολῆς ἐνεστὶ πληροφορητέως, ἥς τοῖς Νικομηδείων ἐπέστειλεν, ὡς πῶς λέγων πρὸς τῶ πέλει τῆς ἐπιστολῆς· τίς ἔστιν ὁ ταῦτα διδάξας οὕτως ἀκακῶν πλῆθος; Εὐσέβιος δὲ τῆς τυραννικῆς ἀμότητος συμμύσης. ὅτι γὰρ πανταχοῦ τῆ τυραννῶν γεγῆνται πρὸς σφύλαξ, πολλὰ γὰρ ἐστὶ σωραῶν. τῶτο μὲν αἱ τῆ ἐπισκοπῶν σφραγῆ διαμδρτύρονται, ἀλλὰ τῶ ἀληθῶς ἐπισκοπῶν· τῶτο δὲ ἡ χαλεπωτέτη τῆ χριστιανῶν ἐκδίωξις διαρρήδην βοῶ. οὐδὲν γὰρ τῆ εἰς ἐμὲ γεγνημένων πρὸ αὐτῶ νῦν ἔσθ, δι' ὧν ὅτι μάλιστα αἱ τῶ ἐκείνων μερῶν καθ' ἡμῶν ἐπεματῶντο σωδρομαί· οὐτῶ καὶ ὀφθαλμοῖς κατὰ σκοποῖς ἐπέμπε καὶ ἐμοῦ, καὶ μόνον ἐκ ἐνὸς πλοῖς τῶ πραινῶ σωστέ φερεν ἰσχυρίας. μηδ' ἐμὲ ἴσ

AVVO
CHRIST
334

ANNO CHRISTI 325.

οϊεαδω εϊ) παρς πλω τούτων δπόδηξιν
απαράσκειον* ελεγχος γαρ εδτιν ακρι-
βης, οπ εδν πρεσβυτεροις κη εδν δια-
κόνους εδν Εύσεβίω* παραπεμπο-
μήνους φανερός εστω* εμοδ σιωειλη-
φται, * σιωέσηκεν. δλλα ταύτα μδν
απ ημδν νω εκ αναγκησεως ενε-
κεν, δλλ εις αιχμωλω εκεινων παρ-
ενλωεκαται. εκαινο μόνον δεδτα, εκαινο
διαλογίζομαι, οπ υμας οεσ παρς η
τη εκληματος καλεεσται κοινωνιδν*
δια γδ της Εύσεβίου διαγωγης τε και
διαστροφης, συνείδησην κεχωρισμένην
της αληθείας ειληφατε. δλλ εστιν ου
βεβαδεια θεραπεία, ει γε επισκοπον
πιστον τε ε ακέραμον νω γουω λαβόν-
τες, παρς εδν απίδητε. οπρ επιδ τη
αφρόντη εν υμιν εδτιν, ο και πάλαυ
εχρω η υμετέρας κρίσεως ηρτηαξ, ει
μη ο παρσηρημδτος Εύσεβιος δνη ημδ
πότε συλλαβομδων αυτω παρσαιρέσθ
ενταύθα εληλυθα, κη πλω της τάξεως
ορθότηα δναιμωτως* σιωεπεπαρ-
αχ. δλλ επειδη παρς τη αυτ Εύσεβίου
παρς πλω υμετέραν αγαπλω ολίγα
παρσηκε φεάσαι, μακροθύμως ά-
κούσατε. μέμνηται η υμετέρα δνέξι-
κακία, επιδ της Νικαίαν πόλεως γε-
γνησθαι σιωδ επιδ επισκόπων η και
αυτός εγω πρεπόντως τη της εμης σιω-
ειδησεως λατρεία παρήμω, ουδεν
επερ εβουλόμδμε, η όμόνοιαν ά-
πισιν εργάσασθαι, και παρς πάντων
ελέγχαυ και δποσεισασθαι το παρ-
γμα τωτο, ο πλω μδν δεχλω ειλη-
φει δια της Αρείου τδ Αλεξάνδρείως
δπονοίας, ιζυροποιεϊτο δε παρση-
μα δια η Εύσεβίου απόπου τε και ολε-
θρίας ασουδης. δλλ αυτός ουτος Εύ-
σεβιος, παρσοφιλίσστω και ημω-

paratum, minusque instructum
esse etiam ad istas res, si opus fue-
rit, certissimis argumentis con-
firmandas. verissime enim of-
tendi potest, tum presbyteros,
tum diaconos a me manifesto de-
prehensos, qui Eusebium assidue
stipabant. Sed hæc non eo di-
cuntur a me, quod ipse ea graui-
ter & iniquo animo feram, sed
quo eos suæ ipsorum pudeat in-
sanitæ. Illud solum metuo, illud
animo verso, quod vos video in
huius criminis societatem vocari:
nam institutione Eusebii &
conuersatione, conscientia ve-
stra a veritate deflexit. Verum
huius rei expedita est & facilis
curatio, si modo episcopum fide-
lem & integrum nacti, ocu-
los ad Deum denuo conuerteti-
tis. Quod quidem in præsentia
est in vestra situm potestate,
quodque etiam dudum vestri ar-
bitrii fuisset, nisi Eusebius ipse,
de quo dixi, prauo eorum qui
cum iuuerunt consilio huc præ-
ceptis ruisset, & rectum eligendi
ordinem impudenter contur-
basset. Sed quoniã mihi de hoc
ipso Eusebio pauca apud vos di-
cenda sunt, quæso libenter at-
tendite. Non vos præterit Con-
cilium Nicææ celebratum, cui
ipse, sicut conscientia meæ mu-
nus postulabat, interfui: non alio
sane animo, quam ut tum con-
cordiam inter omnes constitue-
rem; tum omnium maxime ut
reprimerem penitus & submo-
uerem eam rerum perturbatio-
nem, quæ ex Arii Alexandrini
amentia orta, illico ex absurdo
& pernicioso conatu Eusebii vi-
res collegit. Nam quanta con-
cursione, amantissimi honoratif-
simique fratres, putatis istum

* η. σιωπη
π. ε. ε.

ΑΝΝΟ
ΧΡΗΣΤΟΥ
325.
ΑΝΝΟ
ΧΡΗΣΤΟΥ
325.
ΑΝΝΟ
ΧΡΗΣΤΟΥ
325.

Eusebium, utpote ipsa conscientia conuictū, quanta cum ignominia, mendaciis vndique deprehensis, aggressum esse, primum certos quosdam homines subornare qui pro eo deprecarentur, deinde a me auxilium petere, ne tanti sceleris damnatus, de honoris sui gradu deiceretur? Huius rei testis est mihi Deus, qui tum mihi, tum vobis benignus perpetuo adfit, quod & meum peruertit iudicium, & turpiter a veritate abduxit. Sed diuina prouidentia ad rectam me reduxit viam. Quod & vos nouistis, & cognoscetis amplius. Nam tum omnia gesta sunt ex eius impii, Eusebii, inquam, sententia, qui perniciem omnem adhuc intra cogitationem suam abditam & occultam tenuit. Ac primum, ut cetera illius nequitiae facinora praeteream, audite quaeso, quid cum Theognio, quē impii instituti sui socium habebat, perpetraverit. Ipse quosdam Alexandrinos, qui a fide nostra defecerant, huc mitti iusseram, quandoquidē eorum opera diffidii flamma incensa erat. Sed isti honesti bonique scilicet episcopi, quos vera Concilii diiudicatio ad poenitentiam agendam referuauerat, non solum eos admiserunt ad se, & secum tuto collocarunt, verum etiam illorum deprauatis moribus communicarunt. Quamobrem ingratos istos aliquo pacto puniendos censui, & iussi ut a suis abrepti sedibus, quam longissime relegarentur. Iam nostrum est, ea fide in Deum aciem mentis vestrae intendere, in qua nos semper mansisse constat: & nunc

Θεόν ἐκείνη τῇ πίστι βλέπειν, ἢ πάντοτε καὶ γεγυῆσθαι ἡμᾶς καὶ ἐπι-

πάτοι, μὴ ὅσως νομίζετε σωδρομῆς, ἀπεδὴ ὑπὸ τῆς σιωπῆς αὐτῆς ἡ-
 τῶ μῆτος, μὴ ὅσως δὲ αἰχμῶν τῆ παν-
 ταχόθεν ἐληλεγκμένη ψευδοδογία αὐ-
 τῆ σιωπῆς, ὑποπέμπων μὲν μοι
 διαφόρους ἑδὼ ὑπὲρ αὐτῆς ἀξιοῦντας,
 δεξαμένους δὲ αὐτῆς ἐμὸς συμμα-
 χῶν πᾶς, ὅπως μὴ ἐπιποσὺ τῶ ἐλε-
 χθῆς πλημμελήματι, τῆς ὑπερβού-
 σης αὐτῶ ἐκπέσει πμῆς, μὴ τῆς ἐστὶ μοι
 πύτων αὐτῶς ὁ θεός, ὅς ἐμοί τε καὶ ὑμῶν
 φιλαγάθως ἐπιμύθοι ὅτι καὶ ἐμὲ αὐ-
 τῶς ἐκείνος Εὐσεβίος ἀειέστρεψα, καὶ
 ἀπερεπῶς ὑφῆρπασεν· ἀλλ' ἡ θεία με
 παρόνοια ἐπιπῶ δληδεσάτιω αὐτῆς
 ὁδὸν ἐπανήγαγῶ· ὁ καὶ ὑμεῖς ἐπέγνω-
 τε, καὶ ἐπιγνώσεσθε πάντα μὲν γὰρ ἐπε-
 χθη αὐτῆς τότε, Εὐσεβίου τῆ διου-
 σίου λέγω, καὶ τῶς αὐτῶς ἐπόδη, πᾶν
 ὅπου κακὸν ἐπι τῆς αὐτῆς διανοίας
 ὑποκρυπτόμενος. ἀλλὰ παρῶν, ἵνα τῶ
 λοιπῶ τῆς πύτου σκαμόπτος αὐτῶ, π
 μάλιστᾶ μὲν Θεογνίου, ὄν τῆς ἀνοσίας
 αὐτῆς παρῶσεως ἐχθῶ κοινωνόν, διε-
 παρῶσεως, ἀκούσατε, παρακαλῶ. Α-
 λεξανδρίας πᾶς τῆ ἡμετέρας πίστεως
 ἀναχωρήσαντας, ἐν ταῦτα ἐκεκελῶ-
 κειν ὑποσαλιῶν, ἐπειδὴ διὰ τῆς πύ-
 των ὑπηρεσίας, διανοίας ἡγερέτο πυρ-
 σός. ἀλλ' οὗτοι Θ καλοί τε καὶ ἀγαθοί
 ἐπίσκοποι, οἱς ἀπαξ ἡ τῆς σιωπῆς
 ἀλλήθια παρῶς μετανοίαν ἐτεπήρηται,
 οὐ μόνον ἐδέξασθῶ ἐκείνοις, καὶ αὐτῶ
 ἐαυτοῖς ἡσφαλίσαντο, ἀλλὰ καὶ ἐκοι-
 νώνησαν αὐτοῖς τῆς τῆς ἱσίων κακοη-
 θείας. διὰ τῆτο παρῶ ἑδὼ ἀχαρίστους
 πύτοις ἐκρίνα παρῶσεως. ἀρπαγῆτας
 γὰρ αὐτοῖς ἐκέλῶσα ὡς πῶρῶτα πῶ
 δεξοεσθῶν. νῦν ἡμετέρον ἐστὶ παρῶς
 πρε-

dedidit. Cum igitur æquissimus iuxta ac religiosissimus imperator viuum cepisset, humaniter admodum illum tractavit, nec occidit, sed quietum & otiosum Theſſalonicam habitare iussit. Ille aliquamdiu sese continere videbatur: sed non ita multo post barbaris quibusdam conuocatis, vna cum ipsis instaurare bellum, & cladem acceptam rependere meditabatur. Hoc cum resciuisset fidelissimus imperator, tolli illum Deo inuisum e medio iussit. atque ita Christi & ferui eius opera sublati ille tyrannus est.

ἐαυτὸν. ζῶντα οὐκ συλλαβῶν ὁ Ἰππε-
κίστατος ἢ βίσεβίστατος βασιλεὺς, Φι-
λανθοσπώτεται, καὶ κτείνει μὲν οὐδα-
μῶς, οἰκῆν δὲ πῶν Θεσσαλονικίω
πρεσβυτέρω ἡσυχάζοντα. ὁ δὲ πρὸς
ὀλίγον χρόνον ἡσυχάζειν ἐδίδκει· μὲν
δὲ ταῦτα βαρβάρους ἵνας πρεσβα-
λουόμενος, καὶ σὺν αὐτοῖς διασκευο-
μέσος, ἀναμάχεσθαι πῶν ἤσαν ἑσπού-
δαζε. τῆτο γνοὺς βασιλεὺς ὁ πιστά-
τος, ἀναιρεθῆναι [Ⓢ] Θεοδοσιῶν ἐκέλευ-
σε· καὶ ἀνῆρέθη * ὁ τῆ Χρυσῶ καὶ τῆ
αὐτῆ Θεόδοτος τύραννος.

ANNO
CHRISTO
338.

LIBER SECVNDVS.

De gestis post sublatum Lici-
nium, & imperio regis Con-
stantini, & de pace ec-
clesiarum Dei.

ΛΟΓΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ.

Περὶ τῆ μὲν πῶν ἀνείρεσιν ἑ ἀσεβοῦς
Λικινίου, καὶ αὐτοκρατορίας ἑ βα-
σιλέως Κωνσταντίνου, καὶ εἰρήνης
τῆ τῆ Θεοῦ ἐκκλησιῶν.

CAPVT I.

ΚΕΦΑΛ. α'.

CONSTANTINVS itaq; re-
rum potitus per prudentiam
sibi a Deo datam, & summus im-
perator declaratus, res Christia-
norum in dies magis ac magis
augere omni studio contende-
bat. Idque variis modis præsta-
bat, igneam habens fidem, &
innatam in Deum vniuersorum
fidissimam pietatem: & tota sub
cælo ecclesia alta pace fruebatur.
Audiamus sane quid hic dicat
pulcherrimus ecclesiastici fundi
arator, ille veri studiosissimus
Eusebius celeberrimi Pamphili.
Licinius, inquit, persimilem cum
impiis tyrannis viam secutus, ad
persimile etiam cum iisdem ca-
lamitatis præcipitium non sine
τυράννοις τῆς ἀσεβείας μετελθὼν ὁ δὲν, ὅτι [Ⓢ] ἴσων αὐτοῖς ἐνόηκας πει-

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ πό-
νυω πάντων γρηόμενος ἑκράτης,
διὰ τῆς ἐκ Θεοῦ δοθείσης αὐτῶ * στυα-
σεως, αὐτοκράτωρ βασιλεὺς ἀναδ-
χθεὶς, τὰ χριστιανῶν αὐξάνειν ἐπέ-
μαλλον ἑ μάλλον ἑσπούδαζεν. ἐπι-
τε τῆτο διαφόροις τοῖς ἕσποισι, ἑμπυ-
ρον ἔχων πῆσιν, καὶ ἑμφύτον πῶν εἰς
[Ⓢ] τῆν ὅλων Θεὸν πιστάτων βίσε-
βείαν καὶ πῶν πῶσα ἡ ἑσπὸν [Ⓢ] οὐρανὸν
ἐκκλησία ἐν βαθείᾳ εἰρήνῃ. ἀνωσω-
μῶν δὲ πῆ ἐν ταῦτα λέγει καὶ ὁ δροπῆρ
ὁ * κάλλιστος τῆς ἐκκλησιαστικῆς γεωρ-
γίας, ὁ Φιλαληθίστατ [Ⓢ] Εὐσεβί [Ⓢ] ὁ
τῆ παμφήμου Παμφίλου. ὁ μὲν οὐκ
Λικίνιος, φησὶ, πῶν ὁμοίαν τοῖς ἀσέβοις
ἴσων αὐτοῖς ἐνόηκας πει-

Lib. 10. hist.
cap. 9.